55 kop.

A. PUŠKIN • LUULETUSI JA POEEME

A. PUŠKIN

LUULETUSI ja POEEME

A. PUŠKIN

LUULETUSI JA POEEME

Tõlkinud Betti Alver, Kalju Kangur,
Jaan Kärner, Paul-Eerik Rummo,
August Sang

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» * TALLINN 1977

V 1
P 86

Algupärand:

А. С. Пушкин
Полное собрание сочинений
в десяти томах
Издание третье
т. I—IV
Издательство Академии Наук СССР
Москва, 1962—1963

P 70401—655
M 901(16)—77 TL —77

1815

LICINIUSELE

Licinius, kas näed: üll hiilgav purpurtooga,
triümfikaarikul siin sõitmas täie hooga
kesk Rooma sõiduteid, kus rõkkab rõõmuhüüd,
noor, ülbelt lamasklev Vetulius on nüüd!
Näe, kuidas kõigil silm on vaimustusest pungis,
näe, kuidas liktorid teed teevad rahvatungis!
Plebeid, senaatorid — suur, kirju inimvool
täis indu, heldimust siin tungleb igal pool
ja ahnelt igaüks nüüd sõitja pilku püüab
kui taevaõnnistust ning juubeldab ja hüüab.
Nii laps kui kulupea on üha taas ja taas
tee ääres põlvili väärjumala ees maas:
nad iga jälgegi, mis rattad porri veavad,
auväärt reliikviaks või monumendiks peavad.

On Romuluse hõim, miks orjaks said te read?
Kes aheldas te käed ja painutas te pead?
Kviriidid rõhutud on ränga paine alla.
Kes siis te turjale, oo taevad, surus talla?
Vetulius!... Sel, kes on häbiplekk mu maal,
sel liiderdajal on nõukogus ülekaal.
Despoodi pailaps lõas peab senatit, mis väeti,
on Rooma ikke all ning häbisse ta jäeti.
Vetulius on see, kel võim!... On ajad vast!

Kas suur maailma-hukk ehk ootab inimlast?

Kes aga seisab seal võlvkaare varjus kaua,
pilk tusasena maas, pihk hoidmas rännusaua,
ja rahvasumma kaob siis, kandes katkist rüüd?
«Damotes, filosoof, tõe sõber, kuhu nüüd?»
«Ei tea, ei tea, ükskõik! Siit eemale ma ihkan!
Ma lahkun jäädavalt, sest orjapõlve vihkan.»

Licinius, mu vend! Ehk oleks meilgi hea
Fortunat austades kui küünik-kulupea
teoks teha unelmad ning praegu teele minna?
Ka meie jätma peaks ehk pahelise linna,
kus kõik on müüdav: tõed ja kohtunikusau,
tribuunid, konsulid ning ilugi ja au?
Las noor Glyceria, kes manitsust ei kuule,
kes veinipeekrina suult liigub üha suule,
veel püüdes kohtlasi siin oma võrke seab!
On häbi meil, kui aeg me palged kortsu veab,
las lõbud paeluda auahnet, alpi noorust:
las juhm Cornelius ja Kleitos, hing täis toorust,
siin alatult, just nii kui teenerkonna viis,
patriitsimajades veel lömitada siis!
Ma olen roomlane, ma priiust nõuan taga,
mus suure rahva vaim veel surmaund ei maga.
Mu sõber, lahkugem, suur põlgus täitmas meelt,
puupäiste tarkade ning petva ilu teelt!
Siit, kus kord vabana on elanud me vaarid,
nüüd viigem vaikusse kõik vanad, lahked laarid!
Seal mererandadel, kesk laante kohamist
meil raske majakest ei oleks leida vist,
kus piinu tundmata ning kogemata pelgust
me võime puhata kesk üksindust ja selgust,
ning, jalad hubaselt siis vastu koldesuud,
kus pakast tõrjudes on pragisemas puud,
taas mõelda möödunust ja muistset peekrit täites

ning Juvenalise espriiga vaimu läites
satiiri viljelda, kus tajutavaks saab
kord järelpõlvile me aja meelelaad.

Oo Rooma! Paik, kus roim ja kombelõtvus asub!
Ees ootab hirmus päev, mis nuhtleb, kätte tasub.
See, aiman, saabub kord ning vankuma lööb troon
ja põrmu variseb siis kõrk maailma kroon.
Kord noored rahvatõud, ürglaante söakad pojad,
kes kaugelt saabuvad, teel rusud, vereojad,
su vastu tõusevad ja, mõõka hoidmas käed,
siis jõena voogavad su poole nende väed.
Saab Rooma tuhaks siis. Siin vaikus leiab asu.
Ja rändur, vaadates veel kurba kivilasu,
siin hüüab: «Rooma! Ah, kõrk alatus su müüs!
Sa priina sündisid, kuid surid orjarüüs.»

1818

TŠAADAJEVILE

Ei kauaks arm me rinda mahtund.
Ei vaikset kuulsust ihka hing.
Noorpõlve lootused on lahtund
kui uneuim, kui uduving.
Kuid veelgi hõõgub kogu aja
meis soov ka võimu surve all
koos välja minna õhinal
niipea kui isamaal on vaja.
Nii nagu näha armast neidu
on armastaja ainus soov,
sind ootame, tund priiust-toov,
tund, millest kaunimat ei leidu.
Nii kaua kuni hindab põu
au, vabaduse ideaale,
oh seltsimees, kõik hingejõu
me pühendame isamaale.
Me usku murda aeg ei saa:
veel õnnetäht kord tõused hele.
Kord unest virgub Venemaa
ja vägivalla rusudele
ka meie nimed märgib ta.

«VENE RIIGI AJALOO» AUTORILE

Ta «Ajaloost», mil lihtne, elegantne lõim,
saab teada mõnda uut:
kui vajalik on autokraatlik võim,
kui võluv nuut.

1819

KÜLA

Nüüd jälle tervitan sind, üksildane paik,
sa tööle virgutav ja puhkust pakkuv maja,
kus vaikne loomisrõõm ja lihtne õnne maik
nii viljakaks teeb jõudeaja.
Jäi maha võrgutav ja paheline õu,
suurilma tühisus ja rõkkav pidukaja.
Nüüd mulle armsamad on väljad, metsapõu
ja vaba puhkeaeg, mu mõtte tiivustaja.

Ma kuulun teile, lilled maas,
suur tume aed ja tuulevired,
kesk puhmaid helkivad ja laulvad ojanired,
õrn õhuvirvendus ja heinast lõhnav aas.
See avar maastik siin on tulvil rõõmsaid värve:
näen keset luhtasid kaht helesinist järve,
kus puri valendab aeg-ajalt vaikses voos.
Mu ees on tuulikud, mäekingud, vetesooned,
siin tunnistavad eluhooned,
suits rehetaredel ja veised pilliroos,
need värvikirevad, noolsirged põllujooned,
et hool ja jõukus elavad siin koos . . .

Hing, tähtsaks pidades vaid vabaduse-aadet,
nüüd seadust jumaldab ja õpib tundma tõtt.

Mul kohe südames on siiras osavõtt,
kui märkan paluvat või kurba silmavaadet.
Kuid juhmi jõugu ees on suletud mu rind
ja kadedaks ei muuda mind
suurilma rumalpea või kelmi hiilgav elu.
Teilt, suured nägijad, ma küsin tarka nõu!
Kesk ülendavat mõtiskelu
on teile avatud mu põu.
Ma tusatuimusest saan lahti,
töökihkvel on mu ablas aim
ja hingepõhjas isemahti
ju idaneb te loojavaim.

Kuid hirmus painaja mu mõtteil siiski lasub:
siin märkab inimsõbra silm,
kui tapva sõgeduse kütkes asub
see värskelt-haljendav ja viljakas maailm.
Kes hoolib küll neil rohumaadel
töörakkes oigajast või tema silmaveest?
Raastundetu ja vägivaldne aadel
ükskõikselt orjastab ja rõhub külameest,
kes viisa kartusel peab kündma võõrast vagu.
Siin kõrsi õsudes jääb tuimaks pahklik pihk,
kuid alandatu aeg ja töö ja iga viljavihk
on jõhkra omaniku jagu.
Siin hirmus ike rusub igameest
ja kõigil surmani on kannul raudne astel.
Siin kaitset rüvetaja eest
ei ole õitsevatel tütarlastel.
Siin pojad, isa rõõm ja tugi raugaeas,
ei kõnni koduteel, vaid mõisa külvireas,
kus plakaub kupjapiits, ja vägivallavanne
poolsurnuks nõrtsitab nad orjakarja seas.
Miks puudub ometi mul vägev luuleanne,
mis laulus vapustaks nii hirmsalt nagu kõu,
et lahti tuimusest saaks iga inimpõu?

Oh sõbrad, vastake: kas näen kord priiust? Kunas
kaob tsaari viipel küll me rahva orjapõlv,
et hajuks pimedus ja kirkas koidupunas
lööks lõpuks leekima see pime taevavõlv?

1820

* * *

Ju päeva viimne valgus suri
ja sinimerele end laotab udu hall.
Oh lakerda täis tuult, mu ustav puri,
ah vooga, vahuta, sünk ookean mu all.
Ma ihkan näha kauget kallast,
neid lõuna kauneid maid, kus pole käinud veel.
Ma olen sinna teel, et lahti nukker meel
saaks mälestuste meelevallast...
Ja siiski ikka veel mu silmad vett on täis,
mu rinda valu kokku vaotab:
taas tuttav unistus mu ümber tiibu laotab,
mul tuleb meelde kõik, mis kord nii kallis näis,
kui rinnas leekis arm, kui puudus kahtlus kuri,
kui loota julgesin veel rõõmsal õhinal...
Oh lakerda täis tuult, mu ustav puri,
ah vooga, vahuta sünk ookean mu all.
Laev, maale kaugele mind võta ära kanda,
laev, üle õela voo nüüd lenda nagu lind,
kuid sinna kurba uduranda
sa ära ïial kanna mind,
kus vaevlema jäin piinatulle,
kus kirgi tunda sai mu rind,
kus muusad kutsuvalt kord naeratasid mulle,
kus vara tundsin tormisid

ja ära õitses minu noorus,
kus põgus, petlik rõõm ees peagi uttu loorus
ja tusk ja pettumus mu hinge vormisid.
Siis uute elamuste näljas
ma teele läksin koduväravast
ja nende seast, kes elu maitsmas väljas —
noorpõlve põgusa kaaskonnast põgusast.
Ka kaunid tuulepead, kõik need, kes pealt on näinud
mu kuldset kevadet, kui kõigest joobusin,
kes eksiradadel koos minuga on käinud,
need, kelle meeleheaks ma kõigest loobusin
neilt tasu saamata — ka need on meelest läinud,
ja ainult haavad jäid — mu põues sügaval
nad on ja eal ei kao, ehk armastus küll suri...
Oh lakerda täis tuult, mu ustav puri,
oh vooga, vahuta, sünk ookean mu all...

1821

MUUSA

Mu lapsepõlves ta mind armastas ja teadis,
mu abitusse pihku Paani flöödi seadis
ja vaikselt naeratas, kui õppimise hoos
ma hääli otsima veel pidin pilliroos.
Kuid varsti kajasid ka vägevamad noodid
mu nõdra sõrme all ja kõlama lõid oodid,
hümn jumalate auks ja vaikne pastoraal.
Aovalgest õhtuni ma neitsilt karjamaal
sain salajuhatust kesk õilmitsevaid lilli.
Mu rõõmuks ajuti ta ise võttis pilli,
näolt äigas kiharad, ja põlistamme all
siis jumalikust suust nii elustades tal
õrn kingus pühalikult voolas pilliroogu,
et süda värinal mul vajus õnnevoogu.

1822

VANG

Mu aknal on trellid ja rõske on torn.
Noor kotkas, mu kaaslane mõtlik-morn,
all vangla ees vuhinal tiivaga lööb
ja pahuralt veriseid palasid sööb.

Ta nokib neid, silmitseb aknal siis mind.
Vist mõistab mu tundeid see tusane lind —
ta kisas on kutse, ta pilgus on piin,
kui tahaks ta öelda: «Mis teeme veel siin?

Aeg rutata sinna, kus avarust näed,
kus pilvede peidus on lumised mäed,
kus teed pole kõrguses kellelgi muul,
kus vabana lendan vaid mina . . . ja tuul.»

1823

* * *

Kes, lained, peatas teie hoo,
te võimsat sõudu köita suutis,
kes vaikseks, seisvaks tiigiks muutis
te vaba, mässulise voo?
Mis võluvägi viis mu pinge,
et loidus vaba vere tuik,
et noore, mässulise hinge
nüüd haaras väsimus ja suik?
Oh, tuuled, käige oma käike,
torm, tõtta hävituse teed!
Oh vabaduse sümbol, äike,
tee kütkeist vabaks vangis veed!

* * *

Kui lootusrikkalt siis jääks maha maine ring,
kui kindel oleksin, et kaasa viia hing
saab maa pealt midagi, et surm on ainult lävi
ja teispool mälestus ja armastus ei hävi.
Ah, läinud oleksin ma juba ammu siit
maailmast, mis ju on vaid viril ajaviit,
kui ootaks õndsuse ja vabaduse kallas,
kus valed, surm ei pea meid oma meelevallas,
vaid ümber igal pool on puhta mõtte riik...

Ent kuskile ei vii meid unistuste kiik!
Ma tean, et midagi meil seal ei ole loota...
Muud peale tühjuse mind teisel pool ei oota...
Jah, mitte midagi! Mind äkki haarab õud,
maa poole pöördub taas mu nukra pilgu sõud
ja soov on elada, et sinu armas kuju
veel kaua peletaks mu hingest tusatuju.

DEEMON

Siis, kui veel kõik näis uus ja püha,
kui paeluda veel suutis mind
õrn neiu pilk ja laante müha
ja öösel hõiskav künnilind,
siis, kui veel vabadusest, armust
ja kuulsusest mul süttis meel,
kui hardunult, täis preestri karmust,
ma luulet kummardasin veel,
siis vahel rõõm ja lootus lakkas
ja hinge asus masendus,
sest vargsi külastama hakkas
mind mingi kuri geenius.
Kurb oli mul ta meelevallas:
ta tige naer, ta sünge pilk,
ta sosin kahtlust põue kallas
kui mürki — tilga järel tilk.
Ta kõike mõnitada püüdis,
kõik temale näis halb ja must,
ta ilu unistuseks hüüdis
ja põlgas iga vaimustust.
Näis petlik talle arm ja priius,
ei tõesse olnud usku tal.
Nii kõigega ta oli riius,
mis head ja suurt siin täeva all.

ELUVANKER

Näe, raske vanker veereb kingul,
erk ratsu kihutab ta ees.
Käes ohjasid peab uljalt pingul
aeg, vana vahva küüdimees.

Aovalgel hobu algab traavi,
meil vankris kärsitu on vaim —
kas murda kael või minna kraavi,
ükskõik! Las käia! . . .

Keskpäeval aga lööme araks.
Tee tõrgub, ees on kuristik —
siis kisendame, kartus varaks:
noh, tasem nüüd, sa sõgesikk!

Kuid vanker veereb. Unehärmas
kõik pimeneb me pilgu ees.
Öömajale meid viib me kärmas
aeg, vana vahva küüdimees.

1824

MERELE

Nüüd lahkun, meri, sinu vallast!
Mu ees veel viimast korda nii
lööd sinilaineid vastu kallast
ja hiilgad, võimukas ja prii.

Su hääl jääb mulle meelde üha
kui sõbra valuline hüüd —
su kaebelaul, su tume müha
mind viimast korda kutsub nüüd.

Mu vaba vetevald! Nii tihti
siin rändasin ma rannateel
ja sõnatult üht salasihti
siis hellitas mu nukker meel.

Mis kõnet sügavusest kaikus!
Mind võlusid su vihahood,
umbhäälsed kohisevad vood,
su tujukus ja tuulevaikus.

Vaest kalapaati vaiksel veel
sa hällitad ja hingad vaevu.
Seal virgubki su murdjameel
ja kuristikku kisub laevu
su mänglev-metsik veteneel.

Oh tüütu rand ja eluase!
Kuid saatus üle ulguvee
siit vabaks laulikut ei lase
ja võõraks jäi mul pagulase
poeetiline meretee.

Sa hüüdsid, püüdsid... Tummas valus
mu kirest vapustatud rind
sind ihaldas, kuid kütked jalus
ei lasknud põgeneda mind.

Miks leinata? Kus praegu randuks
ma üsna muretuna veel?
Vaid üks sihi poole kanduks
neil veteväljadel mu meel.

Üht saart ma otsiks hardal vaatel,
üht hauda, kuhu maetud on
murdlainetuse laulu saatel
suur särav täht — Napoleon.

Ta kustus tuhisevas tormis.
Ka teise geeniuse siis,
kes meie mõtteilma vormis,
surm elavate killast viis.

Ta hauale jäi nutma priius,
ta luulepärja päris maa.
Voog, mässa valulises riius:
su laulik, meri, oli ta.

Su rahutus ta rinnas kihas,
ta hing ei painutanud end —
jõuküllases ja uhkes vihas
ta oli sinu vaimuvend.

Suur tühjus nüüd maailma halvab...
Kus oleks veel mu peatuskoht?
Meid sama saatus kõikjal salvab:
kus asub õnn, seal juba valvab
türann või valgustuseoht.

Jää terveks, meri! Sinust lahus
jääb ilukütkesse mu meel
ja kaua, kaua õhturahus
su kohinat ma kuulen veel.

Viin vaikivasse laanekurru
ja kõndu sinu kõnehood,
su lahed, rahnud, lainemurru,
su laotuse ja laulvad vood.

1825

KUULSUSE IHALDUS

Kui armurauguses mu pea su rüppe vajus,
kui põlvili su ees vaid üht mu süda tajus:
sa kuulud mulle! Siis, kui nägin ainult sind —
mu armas, küllap tead, kas kuulsus veetles mind.
Suurilmast irdudes ja väsinuna marust
poeedi nimelgi ei olnud minu arust
siis tähtsust, samuti kui kuulsusel ning aul.
Mu kõrvust mööda läks maailma kiidulaul.
Ei mõistnud märgata ma ülistust või laitust,
kui põsil tajusin su pilgu pehmet paitust
ja kuulsin küsivat su huuli sosinal:
«Kas armastad sa mind? Mis ootab kaugemal?
Kas äkki süttides ehk uue pilgu särast,
ei unusta sa mind kord mõne teise pärast?»
Nii valdav õnnevoog mu rinnast läbi käis,
et ma ei vastanud... Ilmvõimatuna näis,
et saabub homme päev, et olemas on aegu,
kus lahku minnakse, kus üksi jään... Ja praegu?
Ööpime ahastus, laim, pisarad ja piin —
said mulle osaks kõik. Kes olen? Seisan siin
kui rändur piksehoos kesk inimtühja nõmme.
Mu ees on pimedus! Kuid iga hingetõmme
on tulvil ihaldust, uut kirge tunneb rind:
ma kuulsust janunen, et minu nimi sind

nüüd kõikjal ümbritseks ja sulle kõuekajal
kõik minust kõneleks. Kui vaiksel õhtuajal
sa kuulatama jääd, see rõkkav kiiduviis
võib-olla äratab ka mälestuse siis,
kuis põrmus palusin kord ahastuse sunnil
sind öisel aiateel ma lahkumise tunnil.

PÕLETATUD KIRI

Truu saadik, hüvasti nüüd jää: ta käsk on püha.
Kui kaua kõhklesin, kui kaua lootsin üha
sind säästa leekidest, mu ihalus, mu rõõm! . . .
Kuid nüüd on tulnud tund. Su pärib tulelõõm.
Mu süda alistub, tal vaikuspiiser lasub.
Leek ahnelt neelama neid lehti juba asub . . .
Veel hetk . . . Need lõkkavad ja suitsu kerge hõng
koost hajub keereldes kui katkev palvelõng.
Kaob jälgki, mille truult kord vajutas su sõrmus,
lakk keedes sulab . . . Kõik on varisenud, põrmus!
End lehe järel leht kui valus keerdu veab
ning tuhaks muutudes seal pühalikud read
veel valendavad . . . Rind on ängi täis . . . On tuhas
mu nukra elu rõõm, nii imeliselt puhas,
veel täites surmani mu murelikku meelt . . .

A. P. KERNILE

Kui ime jäi see tund mul meele:
just nagu põgus nägemus
sa, kaunis, ilmusid mu teele,
kui puhta ilu kehastus.

Kui süda mures tröösti vajas,
kui elulärm mu ümber kees,
õrn hääl veel kaua kõrvus kajas,
hell pilk veel seisis silme ees.

Aeg möödus. Elu marus ruttu
kõik unistused hajusid
ja paksu unustuse-uttu
su hääl ja pilgud vajusid.

Ja keset halli oleskelu
siis õhtusse mu päevad said.
Mul polnud armastust ja elu
ja vaimustust ja pisaraid.

Ent lõppes öö, mis lasus hingel:
just nagu põgus nägemus
sa jälle ilmusid, mu ingel,
kui puhta ilu kehastus.

Ja valgus sügav rõõm mu rindu
ja süda on täis joobumust
ja jälle tunneb eluindu
ja pisaraid ja armastust.

BAKHANTLIK LAUL

Kuis laulud kõik lõppeda said?
Laskem kosta bakhantlikku koori!
Koos kiitkem veel neidusid noori
ja nägusaid naisi, meid armastavaid!
Nüüd karikad pilgeni täitkem,
ja sõrmused siis,
nagu komme ja viis,
kuldkirkana nestesse heitkem!
Kõik karikad korraga suule!
Elagu mõistus! Elagu luule!
Paista meid, püha päikese loit!
Nagu tuhmiks lööb lamp üle laua,
kui akendes sätendab koit,
kõver targutlus leiab kord jäädava haua,
kui mõistuse päikene teeb oma töö.
Elagu päikene! Taandugu öö!

19. OKTOOBRIL

Mets hõreneb — ta purpurehe vaob,
külm nurmele on külvand hõbehalla.
Päev vastumeelselt pilvist vaatab alla
ja varakult siis silmapiiril kaob.
Sees kamin köeb — leek paistab kurba tuba.
Nüüd, sõber öös ja üksinduses — vein,
mind rõõmsaks tee, mind joobuda nüüd luba,
et hetkekski võiks ununeda lein.

Ma olen kurb — ei seltsiks sõpra mul,
koos kellega siin vestleks, veini prooviks.
Kätt surudes veel palju aastaid sooviks
ma temale sel tähtsal ödangul.
Joon üksinda ja ihkan ilmaaegu
sind tagasi, mu kallis sõprusring,
sest tulemas ju ühtki pole praegu,
ei loodagi neid kohata mu hing.

Joon üksinda, kuid Neeva kaldal hoos
on sõbrad nüüd ja peavad rõõmsat pidu...
Kas aga aeg on säästnud teie ridu?
Kas olete kõik peale minu koos?
Kas külm maailm ei suutnud ära osta
mõnd teie seast? Kui loendust peab me lend,
ju mitme häält ehk vastuseks ei kosta?
Kas puudu on veel mõni koolivend?

Ei ole seal te rõõmu jagamas
me käharpead — on vaikind magus-valus
kitarrimäng, ja laulik mürdisalus
Itaalias on vaikselt magamas.
Ei emakeelset sõna leina täheks
ta peatsis näe, et kalmu kohates
karm põhja poeg jääks võõrsil seisma väheks
ja kodumaale mõtleks ohates.

Kas teiste seas sa istud, seltsimees,
kel rännukihk ju vara oli veres,
või kesköömaal nüüd viibid, Põhjameres,
või lõõskav kõrb sul laiub pilgu ees?
Õnn sinuga! Sa kodu leidsid laevas,
kui lõppes kool, ju elu hommikul.
Seatsaadik on pea kohal võõras taevas
sul, lainete ja tormi lemmikul.

Ja kus sa iganes ka tõtlesid,
ei ununud sul meie noorus hele.
Me koolile ja koolirõõmudele
kesk marust merd sa tihti mõtlesid.
Ja mulle näib, et üle lainte-haua
sa sirutad me poole sõbrakäe.
Ja lahkudes sa laususid: nüüd kaua
ehk kaaslasi meist mitmedki ei näe.

Me sõpruskond — mis kindlust hoovab siit!
Meid ükski jõud ei suuda lahku heita.
Ei kindlamat maailmas liitu leita
kui muretu ja vaba noorte liit.
Ükspuha, kuidas õnn ka vahel pööraks,
ükspuha, mida saatus veel ei too —
kuid muu maailm jääb meile ikka võõraks,
me kodupaik on Tsarskoje Selo.

Kui vaevlesin ma elu võrkudes
ja saatus mind maailma teedel loopis,
meelt heitsin ma ja julgus kadus hoopis,
ja võõra ette põrmu nõrkudes
siis talle hinge kurva, tormilise
ma avasin, täis usaldust ja tõtt.
Kes mööda läks, kes hädas oli ise,
kuid hingetuks jäi võõra osavõtt.

Siis äkki siin, kus ümber mustavad
ju sügisööd ja kõik on peagi hanges,
kui kingitus õnn äkki osaks langes —
te hulgast kolme, sõbrad ustavad,
sain sülelda. Sa, kallis Puštšin, leidsid
mu kaugesse ja unund majja tee.
Mu maapao öösse kirgast valgust heitsid
ja lütseumi päevaks muutus see.

Oh Gortšakov, ma teadsin, et ei saa
sind köita külma säraga Fortuna,
et sõbraks jääd ja iialgi ei suuna
muud sihid sind kui au ja isamaa.
Meid lahutas ju vara saatus pime
ja eri teid viis elu rajudes,
kuid kõrvalteel siis äkki kohtusime
me teineteise kaissu vajudes.

Kui orvuna mu hing maailma jäi
ja armutult kõik enesest ta heitsid,
sind, sõpradeks kel Helikoni neitsid,
ma ootama jäin tormis noruspäi.
Sa tulidki, täis joovastust ja indu,
oh Delwig hea, — su hääl mu mure viis
ja unund rõõmu jälle süütas rindu,
ma oma saatust õnnistasin siis.

Ju varakult meis hõõgus luuleind
ja püha tuld me aimasime endas.
Ju varakult kaks muusat alla lendas
ja nende arm siis soendas sind ja mind.
Kuid kiitusest pea rahuldust ma leidsin,
sa varjasid, mis uhkes südames.
Ma elu kui ka ande tuulde heitsin,
su geenius — see võrsus vaikuses.

Kes teenib muusasid, see loobuma
peab kõigest muust, mis juhus teele kannab.
Ent halba nõu me noorus meile annab,
meid viirastustest paneb joobuma.
Kui märkame, siis hilja on, sest tuules
me jäljedki on tolmu mattunud.
Oh Wilhelm, vend nii saatuses kui luules,
eks sama liisk ka meile sattunud.

On aeg, on aeg! Siis jätkem hingepiin,
sest niikuinii maailm ei mõista seda.
On targem üksindusse põgeneda.
Oh tule siis, sind, sõber, ootan siin!
Su kõnehoog viib kurbuse mu majast
ja elavaks saab kauge, tuhmund taust.
Koos vestleme taas Kaukasuse ajast
ja Schillerist ja kuulsusest ja aust.

Aeg jõuab mulgi! Olge piduhoos!
Kord minagi veel ilmun Peetrilinna.
Ma ennustan: saab vaevalt aasta minna,
kui teiega ma jälle olen koos.
Mu unistus, mu kauneim lootus täitub,
saab aasta läind — ma viibin teie seas.
Kui palju siis me silmis rõõmu läitub,
kui palju siis on peekreid laual reas.

Ja põhjani seal peekri esiteks
me sõpruskond joob seistes, ainsal sõõmul.
On muistne hõõg me ülekeeval rõõmul...
Me liidu auks! Me kooli terviseks!
Au nendele, kes kord me noorust valvand,
kes elus veel või lahkund meie seast.
Kõik unugu, mis iial rõõmu halvand,
täis tänu meel on ilusast ja heast.

Ja jällegi on karikais nektaar.
Te põhjani veel korra jooma peate!
Kuid kelle auks, kas, kallid sõbrad, teate?
Nüüd tsaari auks! Jah, elagu me tsaar!
Ta on ju nõrk, täis tujusid ja kahtlust,
ja võimu tihti vääralt kasutas...
Ei meeles pea me nüüd ta pahatahtlust,
ta prantslast lõi, ta kooli asutas.

Siis pidutsegem, kuni koos me veel.
Tund-tunnilt jääb ju harvemaks me pere.
Kes hauas ju, kes üle maa ja mere.
Me närtsime, aeg kaob ja eluteel
kõik jahtume ja vaome mulla ligi
ja jälle täis saab alustatud ring.
Kes seda päeva peab kord vanuigi
meist viimsena? Kes on see vaene hing?

Oh õnnetu! Tal uue põlve seas
on igav, kurb — ta on seal ülearu
ja silmi pühib, meenutades maru,
mis hingedes meil möllas noores eas..
Oh tundku siis ta kas või nukrat rõõmu
sel päeval kord, täis veini peeker ees,
nii nagu praegu, juues seda sõõmu,
on muretu te kauge seltsimees.

TALVEÕHTU

Sompu mattes maa ja taeva
vihiseb ja vingub tuul,
kord kui loom täis surmavaeva,
kord kui laps, kel nutt on suul.
Õlgi taevund õhinaga
katusel ta kahistab,
kord kui rändur akna taga
klopib, südant ahistab.

Hämar, kurb on meie maja
talveõhtul tumedal.
Eideke, miks kogu aja
vaikid sa seal akna all?
Tõi ehk värtna vaikne vurin
rammestuse laugele
või ehk õues tuule urin
viis su mõtted kaugele?

Kui on mure, täitkem kannud,
eidekene hea ja hell.
Maitsegem, mis Looja annud,
kergem saab siis südamel.
Laula lindudest, kes leidsid
mere taga vaikse maa,
kuidas varavalgel neitsit
lättel käis, oh laula sa!

Sompu mattes maa ja taeva
vihiseb ja vingub tuul,
kord kui loom täis surmavaeva,
kord kui laps, kel nutt on suul.
Kui on mure, täitkem kannud,
eidekene hea ja hell.
Maitsegem, mis Looja annud,
kergem saab siis südamel.

1826

PROHVET

Kui kõrbe radadele viis
mind januneva hinge raskus,
näe, tiivuline seerav siis
teeristil minu ette laskus.
Mu silmalauge riivas õrn
ja unikerge inglisõrm:
mu pilk nüüd lendas üle maade
kui kohkund emakotka vaade.
Mu kõrvalehti puudutas ta:
nüüd kellahääli kuulsin ma
ja võpatavat ilmaruumi
ja inglilaulu üleval
ja koletisi mere all
ja idanevaid seemnetuumi.
Ta kiskus välja ebatruust
ja liiga sõnaohtrast suust
mu keele, kavala ja õela.
Ja tõstes veremärja käe,
ta keele asemel, ennäe,
mu suhu pani ussinõela.
Ta mõõga mulle rindu lõi
ja südame mul sootuks lõhkus
ja tuleriidalt põue tõi
mul söe, mis punasena õhkus.

Kui surnu lamasin ma sääl,
siis mühises Jehoova hääl:
«Mu prohvet, ärka, vaata ringi,
nüüd rända läbi maad ja jõed,
ja põletagu inimhingi
su tulesõnaga mu tõed.»

HOIDJALE

Oh kaitselmus mu karmis elus,
mu armas memm, mu hoidja hea!
Kesk-männimetsi vaikses pelus
mind ootad, kallis kulupea.
Sa akent silmist lasta kardad
just nagu hoolas vahimees.
Peost tihti sülle vaovad vardad,
kui vaatad teed, mis mustab ees.
Sa kaugeid radu rändad vaimus
ja ikka raske on su rind:
suur mure, mingi häda aimus
nii ööl kui päeval rõhub sind.

STANTSID

Näen au ja hüve valguses
uut homset ees, kus puudub paine.
Ka Peetri aja alguses
käis mäss ja hukkamiste laine.

Kuid meeli köita suutis pea
ta pilk täis tõtt ja tarka tahet,
mis mõistis mureliku pea
ja möllava streletsi vahet.

Ta külvas kindlalt haridust,
ning sünnimaad, kui teised tihti,
ei vaadanud täis põlastust:
ta teadis tema seatud sihti.

Ta tundis teadust, sõitis merd,
tal voogas vägimehesoonis
küll sõduri-, küll sepaverd —
töömehena ta riiki troonis.

Sa ära hälbi sellelt teelt,
vaid järgi esiisa lihast:
ta väsimatust, kindlat meelt
ja üllast vabanemist vihast.

TALVINE TEE

Läbi halli uduvina
mustab üksik raagus puu.
Üle nukra lumelina
nukrat valgust valab kuu.

Sõites teed üksluiset, pikka,
meel on une-eelselt hell.
Ühetooniliselt ikka
kõlksub aisal kime kell.

Postipoisi lauluheie
lõputu kui stepitee:
meie uljusest ja meie
troostitusest vestab see.

Tuld ei ainsat. Tasapisi
lumelemmet pihutab,
verstaposte vöödilisi
aina vastu kihutab.

Igav. Kurb. Kuid homme, Niina,
kolde paistele su toon,
pärast lahusolu piina
taas end sinust joobnuks joon.

Tunnid kaovad, liigub ringi
kellatikkel rahuta,
aga enne koitu mingi
võim meid koost ei lahuta.

Kurb on, Niina! Õhtu hiljub.
Pukis tukub küüdimees.
Kuljus monotoonselt kiljub,
tuhmilt särab kuu mu ees.

* * *

All kaevandeis, kus lasub öö,
teis uhkelt loitku vastupanu:
ei kao ka Siberis te töö,
te igatsuste üllas janu.

Ning lootus, häda sõsar truu,
toob sunnitöölegi veel sõõmu
uut agarust ja elurõõmu —
aeg saabub ammuoodatu.

Arm, sõprus, kiindumus, — kõik see
ka läbi müüri leiab raja,
nii kui mu lauglev laulukaja
te juurde türmi leiab tee.

Kord vanglaist valguvad te väed
täis vabaduse rõõmsat kihku
ja väravas teil mõõga pihku
taas vajutavad sõbrakäed.

Meid paadis palju oli koos.
Meist osa purjekangast laotas
ja teine võimsad mõlad vaotas
üksmeelselt vette. Vaikses voos
me rasket paati tummalt juhtis
tark laevnik, käsi tüüripuul.
Kuid mina heliseval suul
neil laulsin... Äkki pööristuul
veepinna viiruliseks uhtis...
Viis mehed põhja maruhoog!
Mind laulikut ent säästis voog
ja paiskas randa valges vahus.
Siin üksi hümne laulan nüüd
ja kaljujalal märga rüüd
ma kuivatan keskpäeva rahus.

POEET

Neil tundidel, kui luuletaja
Apollot teenimas ei käi
ja askeldustes raiskab aja,
ta teistest erinev ei näi.
Hing, ilma luule taevakastest,
tal tuimalt suigub, vaim on tumm,
nii armetu maailma lastest
ta on ehk kõige armetum.

Ent kõrgemast kui ärkab aim,
siis jumalikku kutset kuuldes
on äkki virge tema vaim
just nagu kotkas taevatuultes.
Ta hülgab elu halli tausta,
ei maiseid rõõme sihiks sea,
ta pühi puuslikke ei austa
ja püsti on ta uhke pea.
Siit põgeneb ta jooksujalu,
et olla vaba taeva all,
kus randa voogab lainevall
ja kohab võimas tammesalu.

19. OKTOOBRIL 1827

Head sõbrad, jumal kaitsku teid,
kui tsaari-ikkes koormat veate,
või prassite ja pidu peate,
või kipub kaissu kaunis neid.

Head sõbrad, jumal kaitsku teid
ja olgu ikka toeks te perel,
nii võõral maal kui võõral merel
ja keset süngeid kaevandeid.

TALISMAN

Seal, kus vastu kaljukallast
merelaine lauldes taob,
voogudele õhuvallast
sume poolkuu-valgus vaob,
seal, kus haaremis ei väsi
raugest ilust musulman, —
seal mind embas haldjakäsi,
milles helkis talisman.

Embaja ent ütles mulle:
«Hoia alles talisman —
sellega ma, kallim, sulle
võluvõimeid anda saan.
Haigusest see küll ei säästa,
ja kui mühiseb orkaan,
piksenooltestki ei päästa
sinu pead mu talisman.

Ei see sulle rikkust kingi,
millest kiirgab idamaa,
prohvetile andund hingi
võita sellega ei saa
Ihkad lumisesse linna,
meenub aisakell ja saan —
lõunamaalt ka mitte sinna
sind ei vii mu talisman...

Aga, sõber, kui sind hurmab
särav pilk, mis pole truu,
või sul usalduse surmab
ebasiiralt suudlev suu —
leevendust siis kohe saavad
pettumused, roimaplaan,
ja su värsked hingehaavad
parandab mu talisman!».

1828

* * *

Veel puhuvad jahedad tuuled,
veel kannavad hommikud halla.
Said lagedaks sulanud nõlval
vaevalt ilmuda varased lilled,
kui vahasest võluriigist,
meelõhnasest kärgede kambrist
maad kuulama mesilind lendas,
läks otsima varaseid lilli,
et kuulda, kui kaugel on kevad,
kas varsti näeb külalist kallist,
kas varsti kõik aasad on haljad,
kas käharail kaskedel varsti
lahti puhkevad vaigused lehed,
lõhnav toomingas õitsema hakkab.

* * *

On kurvad laulud Gruusial,
neid ära laula, kaunis naine.
Neid kuulsin teise taeva all,
ja meenub kauge kalda laine.

Ah, meelde tuletab see viis
ööd laias stepis täiskuu valgel
ja valujooni, mida siis
ma nägin vaese piiga palgel.

Su juures olles enam mind
see nukker viirastus ei paina;
kui aga laulmas kuulen sind,
tast jälle mõtlema pean aina.

On kurvad laulud Gruusial,
neid ära laula, kaunis naine.
Neid kuulsin teise taeva all,
ja meenub kauge kalda laine.

ANTŠAAR

(Mürgipuu)

Kus kerkib tühi taevakaar
ja põuapäike kuumalt salvab,
seal surnud steppisid antšaar
kesk ilmaruumi üksi valvab.

Kord loodus vihatunnil lõi
ta januneva kõrbe raevust
ja tuhakarva tüvi jõi
siis mürki altmaa surmakaevust.

Nüüd on ta juured kinni maas,
latv elutuna õhus kangub
ja õhtul kõvaks nagu klaas
puukoorel mürginire hangub.

Ei puhka linnud surmapuul,
ei rända tiigergi neid radu —
sealt kaugele vaid pööristuul
viib katkuleitsakut ja kadu.

Kui vihmapilvest kukkuv tilk
neid pigimusti lehti puutub,
siis hele pisar silmapilk
puult varisedes mürgiks muutub.

Kuid inimese kiskjameel
kord sinna inimese ajas —
ning ori enne koitu veel
tõi vaiku, mida isand vajas.

Tõi surmavaiku vaene mees,
tõi mürgipuult ka oksa ligi,
jääkülmalt aga otsaees
ja põskedel tal piiskas higi.

Tõi surmavaiku vaene mees,
lõi vabisema viimses valus
ja suri telgis voodi ees
kõikvõimsa valitseja jalus.

Vürst käskis immutada siis
antšaari mürgis iga piiki
ja nooltevihmaga nüüd viis
ta hukatuse naaberriiki.

LILL

Ma leidsin raamatu, kus vahel
on lihtne kuivand põllulill.
Ja juba hargneb mõtteahel
ja juba hing on elevil.

Kus puhkes ta? Kas hetke ainult
või kaua õilmitseda võis?
Kes selle kord küll noppis vainult?
Miks siia pandud on see õis?

On's rõõmsa kohtumise täheks
või lahkumise märgiks see,
et meelest iialgi ei läheks
üks vaikne, üksik metsatee?

Ja mis siis hiljem sai neist kahest?
Kas ootas ees neid õnn või piin?
On's elus veel või hukkund vahest,
nii nagu nüüd see õiski siin?

1829

* * *

Ju lasub Gruusias must udu küngastel
Aragvat loorib öine uju.
Nii kerge on ja kurb: mu lein on härdalt hell,
mu leinas helendab su kuju.
Su kuju üksinda! . . . Maailmas miski muu
nii leebelt nukraks mind ei muuda.
Jah, armastan ja hõõgun — armumata ju
mu süda tuksuda ei suuda.

KINGSEPP

Kord keegi kingsepp maali kritiseeris.
'Ta saapa juures leidis väikse vea
ja kunstnik selle kohe likvideeris.
Siis jätkas kingsepp: «Samuti see pea...
Kas pole puudu midagi ka selles?
Ei õigeks kiita saa ka paljast rinda ma.»
Ent kärsitult nüüd katkestas Apelles:
«Jää, sõber, ainult saapaid hindama.»

Mul sõber on, kes hinnanguis küll range,
kuid aus, sest mees on omal alal kange.
Kui jutt ent muule juhtub siirduma,
muud peale lolluste ta suust ei lange.
Ta peaks vaid saabastega piirduma!

* * *

On talv. Mis teha maal? Ma pärin teenrilt aru,
kes mulle hommikul toob tassi teed, kas maru
on öösel vaibunud. Kas tuli värsket lund?
Kas jääda voodisse ning jätkata veel und,
aeg-ajalt sirvida ehk naabrite žurnaale
või tõusta jalamaid ja sõita jahimaale?
Jah, lund on sadanud. Noh, sadulasse siis!
Veel hommikuselt hall on lagendik ja hiis,
maas hangel sinetab õrn koidueelne vari.
Peos nahkne ratsapiits ja kannul koerte kari,
päev läbi tuisates kui tuuled üle maa
kaht jänest kütime, kuid kätte neid ei saa.
Kui lõbus! Õhtu on: tuhm küünlatuli ruskab.
Tuisk ulub. Tumedalt mu süda rinnas tuskab.
Sa maitsed, igavus, kui mõru mürgitilk!
Ma püüan lugeda, kuid ridu riivab pilk
ja vaim käib iseteed... Siis võtan kätte sule,
kuid muusa suigatab ning aitama ei tule.
Just nagu hangunud on elav luulesoon.
Mul täna tooniga ei sula kokku toon,
mu veider teenija, riim, tõrgub kidakeelselt —
värss muutub uduseks ja venib nürimeelselt.
See heitlus lüüraga nii lootusetu näib,
et saali põgenen, kus parajasti käib
jutt suhkruvabrikust. Siis muutub kõneaine.
Tuisk ulub endiselt, ja vaikiv perenaine

on pahur nagu ilm. Ta kaardipaki toob,
aeg-ajalt ennustab ja süngelt sukka koob.
Oh tüütut kolgast küll! Nii tuisutuulte kajal
me päevad veerevad. Kui aga õhtu ajal
toanurgas tülpinult ma kabevõitlust pean
ja saabub tuttav saan, siis naeratades tean,
et elu jällegi on täiuslik ning ere!
Meid külastama taas on tulnud kauge pere:
koos halli emaga kaks nooruslikku õit
(kaks blondi sõsarat, kel meeldib saanisõit).
Eelkõige põgusad ja kaudsed pilgud, mõned
poolvargsi pillatud ja tähtsuseta kõned,
siis juba elevus, laul õhtusöögi eel,
naer, valsikeerutus, õrn sosin, kergemeel.
Pilk muutub raugemaks, jutt hüpleb siia-sinna,
toalävel kohtudes on raske lahku minna.
Rind paljas, trepile nüüd jookseb tantsuhoos
noor piiga pimedas, kuid põhjamaine roos
ei karda pakaseid. Kuis põletab küll huuli
ta suudlus taliööl kesk vihisevaid tuuli,
kuis vene tütarlaps on lumetolmus rõõsk!

TALVEHOMMIK

Külm, päike! Ilm on haruldane.
Aeg tõusta, ära pahaks pane,
mu kaunitar, et möödas öö!
Laud ava, unekütkes hoitu,
ja vastu põhjamaiset koitu
kui põhjatäht taas loitma löö!

Veel eile maailm möllas rajus
ja pimedus me peale vajus,
vaid vaevu aimata võis kuud
kui kollast laiku sünges taevas.
Siis meelemasendus sind vaevas —
kuid täna näed sa hoopis muud.

All laotuse asuurse palge
maas lumikate kiirgav-valge
kui väärisvaip ja eemal laas
poolläbipaistev, vaikne, harras,
seal haljad kuused härmakarras
ja jõe peal hiilgab jäine kaas.

Täis kuldset, sooja paistet tuba.
Puud ahjus praksuvad, seal juba
näed leegitsemas tuleõit.
Hea jõude vahtida on lakke,
veel parem — panna ratsu rakke
ja teha väike saanisõit.

Ja üle hommikrõõsa välja
siis kihutada tuhatnelja
teelt tõusva lumepilve sees,
või sörki sõita metsarajal,
või piki järve kabjakajal,
kus kallis kallas kaardub ees.

* * *

Kui viibin pühakoja pingis
või linnakäras rahva seas
või muretute noorte ringis —
üks mõte ikka keerleb peas.

Ma mõtlen siis: aeg puistab halla,
kõik ükskord näevad hauaund.
Me läheme kõik mulla alla.
Pea minulgi on käes see tund.

Ma mõtlen, nähes põlist tamme:
sa kaua kestad, sul on hea!
Kord, kui ei kuuldu minu samme,
veel kõrgub laante kulupea.

Last nähes mõtlen: Jumalaga!
sa peagi minu koha saad,
sul aeg on õitsta — minul aga
aeg maha jätta õitsvat maad.

Nii saadab igal eluhetkel
mind mõte surmast igal pool:
ta järjekordsel saagiretkel
meist keda tabab nüüd ta nool?

Kus küll see tund kord mulle jõuab?
Kas võõrsil, maa- või mereteel,
või varjuriik mind ohvriks nõuab
siinsamas paigas täna veel?

Ükskõik, kus väsinuna raugen,
kus mullaks muutub maine kest,
ei juhtuks ainult liiga kaugel
see armsaks saanud radadest.

Las seal, kus puhkan haua vilus,
uus elu ringmäng kärada
ja oma igaveses ilus
ükskõikne loodus särada.

KAUKASUS

Mu jalus on Kaukasus. Lumi ja jää
all sügaval järsaku soppides lasub.
Suur kotkas, kes rahnudelt lennule asub,
jääb aeglaselt keerlema ümber mu pää.
Ma silmitsen ojade arglikku algust
ja lumelaviinide veiklevat valgust.

Siin pilved mu all on kui rändajad teel.
Kosk ududes kukub ja kohiseb valjult.
Siis laskudes pilguga kaljule kaljult
näen kiduraid põõsaid, kuid alamal veel
on lokkavad salud ja päikesevirved,
kus laulavad linnud ja hüppavad hirved.

Nüüd paistab ka küla ja söödamaa serv.
Mäelt orgu on laskumas lammaste karjus.
Aragva käib keereldi metsade varjus,
maast pilvini sirutub jääraku perv,
kus redutav ratsanik hobusel õõtsub
ja märatsev Terek lööb tantsu ja lõõtsub.

Ta tantsib ja lõõtsub kui vihane loom,
kes möirates veriseid palasid isub.
Küll kaljusid lakub ja küüntega kisub,
küll rahnusid raputab janune loom . . .
Kuid asjatuks jäävad kõik rünnud ja riiud:
ei lahku ta vangla eest kivised hiiud.

1830

TONDID

Pilvi keerleb, pilvi õõtsub,
kuu on tuisukatte all,
lendav lumekeeris lõõtsub,
taevas tuhkab, öö on hall.
Sõidan, sõidan — tuul on vinge,
aralt kiljub aisakell...
Õudus, õudus asub hinge
ääretutel väljadel.

«Rutem, küüdimees!...» — «Ei maksa:
härra, hobused ei vea.
Enam edasi ei jaksa,
ilm on hull ja teed ei tea.
Küll ta müttab, küll ta sajab,
silmi avada ei saa —
küllap sorts meid ringi ajab
üle tühja kõnnumaa.

Näe, ta lõõtsub mulle näkku,
oma pillerkaari peab,
lakkapidi peru täkku
otse kuristikku veab.
Verstapostina seal hanges
nüüd mind segadusse viis,
sädemena õhus langes,
välgatas ja kustus siis.»

Pilvi keerleb, pilvi õõtsub,
kuu on tuisukatte all,
lendav lumekeeris lõõtsub,
taevas tuhkab, öö on hall.
Seisatama sunnib maru,
aisakelluke jääb vait.
«Mis seal mustab?» — «Ei saa aru,
on vist känd või hundimait.»

Kiusakalt ja valuraugelt
nutab, nuuksub rajuilm.
Näe, ta jookseb; näe, nüüd kaugelt
paistab ainult põlev silm.
Hobused meid jälle veavad,
aralt kiljub aisakell...
Vaatan: vaimud pidu peavad
valendavail väljadel.

Kodukäijaid, libahingi
läbi tuisu kannab tuul,
lõputult neid lendab ringi
nagu lehti sügiskuul...
Kuhu lähevad need voorid?
Miks nii suur on nende arv?
On's need tondi leinakoorid?
On see nõia pulmaparv?

Pilvi keerleb, pilvi õõtsub,
kuu on tuisukatte all,
lendav lumekeeris lõõtsub,
taevas tuhkab, öö on hall.
Pilvedeni tõuseb uttu
tondikarja kiun ja ving,
ulgujate halajuttu
ahastades kuulab hing...

POEEDILE

Sonett

Ei hulga poolehoid too iial jäävat kasu.
Ei kestvust kiitusel, mil isaks kerge keel.
Külm laim ja narri naer sul koormana ei lasu,
kui rahulik ja karm ja kindel on su meel.

Sa oled kuningas! Siis üksindusse asu!
Su vaba mõistus ees käib juhina su teel.
Teost hoolsalt täiusta, kus iial vaja veel,
ja mis see väärikski — sa ära oota tasu.

See sinus endas on! Sa ise kohut pead
ju kõige karmimalt. Sa, nõudlik meister, tead,
mis sinu tööd on väärt, kas on nad head või halvad.

Nad rahuldavad sind? Noh, siis las hüljata
su teosed sõge hulk ja ülbelt süljata
su altarile, kus sa püha lõket valvad.

ELEEGIA

Noorpõlve pidustuste metsik uljus
mu meelde pohmeluse jäljed muljus.
Kuid aastatega nagu vana vein
saab kirkamaks ka mineviku lein.
Mind ootab vaev. Mu elumere kallas
ja tulevik on tuulte meelevallas.

Kuid, sõbrad, ma ei taha surra veel!
Ma tahan käia okkalisel teel
ja mõtelda. Las mure paisub maruks —
mu päevadel on rõõmusidki varuks:
aeg-ajalt helinatest joobub rind,
veel väljamõeldis ajab nutma mind,
ja eluõhtul helkima lööb kuski
ehk mulle armu viimne naeratuski.

* * *

Sa, punapõsine ja priske arvustaja,
me rauget muusat nöökad kogu aja, —
teks mulle lähene ja istu veidi siin.
Me võiks ju proovida, kas möödub neetud spliin.
Näed, üle hüttide ja mustamulla-maade
vaid lauget lagedust võib tabada me vaade,
äärtpidi kaugemal on pilved kinni maas.
Kus on siin hele nurm, kus mühav põlislaas,
kus laulev ojake, mis vastu helgiks vainult?
Me näeme tanumas kaht kurba puukest ainult.
Märg sügis alasti ju kiskus ühe neist,
poolsurnud lehestik veel vaevu varjab teist
ning ootab võbinal vaid külma tuulehoogu,
et oksalt kukkuda just otse porivoogu.
Ja kõik. Näed, penigi ei liigu meie ees.
Nüüd, kaenlas lapsekirst, küll ilmub külamees
koos kahe naisega. Ta kalmistule põikab
ja preestri jõmpsikat ju suurelt kaugelt hõikab,
et isa kirikus teeks uksed lahti tal,
sest surnu puhkama peaks ammu mulla all.
Noh, ära kulmusid nii süngelt kipra kisu!
Kas lõõrituseks veel sul pole õiget isu?

Nüüd kuhu? — Moskvasse! Krahv nimepäeva peab. —
Kuid, sõber, koolera! Ja karantiin! Kes teab,
kas läbi lastakse! Aeg reisiks pole sünnis —

nii pidas kinni mind kord Kaukasuse künnis.
Ei, lustilaulukest siin ürjata ei saa.
Ää muutud pahuraks. Ka sina, vend? — Ahaa!

VÄRSID, MIS LOODUD UNETUL ÖÖL

Öö ja vaikus; pole und;
pimedus on maa peal ammu.
Kell vaid tiksub ühtlast sammu
ikka tunni otsa tund.
Pargi salajutu-ahin,
pilkasuse muutlik pahin,
elu ärev hiirerutt...
miks mind vaevad unetut?
Tüütu hääl, mis on su mõtteks?
Oled sa ehk tühjaks tõtteks
kulutatud päeva nutt?
Mis sa soovid, miks mind peatad?
Kutsud sa või saatust teatad?
Aru tahan saada sust,
otsin sinus tähendust...

MUSTLASED

Vaiksel õhtul vaatab jõkke
kaldalt haljas metsaveer.
Käratsedes ümber lõkke
kihab lõbus mustlasleer.

Vabad looduslapsed, tere!
Tere, tuttav tuleriit!
Varem oleks teie pere
hulkuma mind viinud siit.

Kaote teise taeva alla,
kus on teised maad ja veed —
aga teiega ei talla
laulik enam rännuteed.

Unus laul, mis uljalt kaikus,
laagrilõbu laane all —
kodukolle, külavaikus
ammugi on armsam tal.

1831

KAJA

Kas rõkkab möirgeist metsapõu,
kas hüüab sarv, kas kõmab kõu
või neitsi laulust helab õu —
ei ükski hõik
jää sinul kordamata, kaja,
sa märkad kõik.

Sa kuuled kõike siin ja seal —
maal, merel, metsas, vainu peal,
ja vastad siis, kuid ise eal
ei vastust saa.
Nii sinu laulgi, luuletaja,
jääb kajata.

* * *

Ei endist rõõmu tunne hing,
kui koolivennad kogunevad.
On järjest väiksem meie ring,
kui jõuab järjekordne kevad.
Laul järjest kurvem on, sest taas
aeg laastanud on meie ridu
ja tuhmimini kõlab klaas,
on järjest nukram meie pidu.

On karmi elu marutuul
ka meie hulgast mitmeid puutund,
naer keset rõõmu kustund suul
ja süda äkki raskeks muutund.
Me seisame nüüd meeste reas,
kes elus mõndagi on näinud,
ja surmahaldjas meie seas
on mitmel korral saagil käinud.

Kui jälle kohtame üksteist,
kuus tooli tühjad on me lauas;
kuus sõpra lahkunud on meist, —
nad magavad nüüd mustas hauas.
Mõnd vaenuväljal võitlus viis,
mõnd tõvesängis murdis haigus,
kuus kurba kääbast jäi neist siis —
muist kodumaal, muist võõrais paigus.

Ka mul vist pea on minek ees:
ju ootab Delwig Toone salus,
mu kasvupõlve seltsimees,
truu sõber rõõmus kui ka valus.
Koos sütitas meid piduring
ja mõtte kõrgused ja luule,
kuid ära siit läks tulihing,
ma enam tema häält ei kuule.

Veel kindlamalt siis olgu koos
need, kes veel jäid maailma maile.
Ma laulsin lahkunuist ses loos,
ent lootus jäägu elavaile,
et jälle kord, täis kindlust meel,
me koonduks kohtumiseks hardaks,
neid süleleks, kes alles veel,
ja uusi kaotusi ei kardaks.

1830

SÜGIS

(Katkend)

Mis mõtteid siis küll suikvel meel ei mõtle.
Deržavin

Oktoobrikuu on käes — ta karge taeva all
metsa lehti viimaseid nüüd poetab salamahti.
Ohk jaheneb — ju maas on hommikuti hall.
Veel vulav ojake on veski taga lahti,
kuid tiik on tardunud. Taas rõõmsal õhinal
mu üleaedne peab nüüd oma maadel jahti
ja väljad rõkkavad ja haukeist elustund
on äkki tammikud, mis vaikselt nägid und.

II

Nüüd on mu armsaim aeg! Kuid kevad — piin on see:
ta sula kaasa toob ja tüütu porileha.
Põen, olen kärsitu ja midagi ei tee.
Karm talv on hubasem — siis virgub vaim ja keha.
Ta lund ma armastan — kui tuleb saanitee,
kuuvalgel lausa lust on tulist sõitu teha
koos noore neiuga, kes argsel värinal
kätt vargsi pigistab sul karusvaiba all.

III

Kui kergelt, lõbusalt siis liugleb uisuraud,
jää puhtad peeglid on täis helendust ja sära.
Ja veel need õdangud, kui ootab kaetud laud,
on ümber askeldus ja rõõmus rahva kära.
Kuid aina külm ja tuisk, ööd pimedad kui haud,
ei — koopas karugi see viimaks tüütab ära.
Kui kaua neiuga siis saanis trallitad,
või ahju taha poed ja kambris hallitad.

IV

Oh ilus suveaeg! Sind muidu armastaks,
kuid kuumus, kärbsed, tolm — need teevad tuju pahaks.
Me vaim on jõuetu, me liikmeist kadund jaks:
nii ootab põuas põld, et viimaks vihma kahaks.
Jood vett kui loom — pang päevas, vahel kaks,
ja jälle tagasi siis mullust talve tahaks:
kui pliinidega kord sai maetud vanamees,
nüüd kalli koolnu auks on jää ja jäätis ees.

V

Kuid armas minule on sügis, suve surm,
kui aasta rikkused kõik kogutud on aita.
Mis vaikse iluga siis närbub mets ja nurm.
Mõnd lastki nõnda näed — ei teda ükski paita,
ent siiski varjul on tas iselaadne hurm.
Küll paljud sügises ei leia muud kui laita,
kuid mind ta vaimustab. Sa tunnistama pead,
mu kallis lugeja, et tas on palju head.

VI

Miks mulle meeldib ta? Nii tiisikuses neid
võib vahel meeldida. On eriline luule

see särma vapruses, mis kaasa kisub meid.
Ei õma saatust nea, ei kaebeid kerki suule,
vaid ehib naeratus ta huuli vahaseid,
ei haua musta suud ta haigutavat kuule.
Ehk purpurõhetus veel mängleb põsil tal;
ja täna on veel siin, kuid homme mulla all.

VII

Mis nukker aastaaeg! Kuid silmadele rõõm.
On meeldiv minule ta lahkumiseilu.
Mind paelub looduses see närbumise lõõm.
On kullas, purpuris kõik metsad, õhk on vilu.
Nii rõõmsaks, värskeks teeb meid iga karge sõõm.
Vaid harva päiksekiirt näeb läbi pilvepilu.
Vihm, udud, hallaööd. Päev aina väheneb,
ja ähvardavalt talv ju kaugelt läheneb.

VIII

Jah, hea on sügisel — ma jälle puhken siis.
Ma muidu kunagi nii hästi end ei tunne.
Siis armaks jällegi saab lihtne eluviis.
Sõõn palju, isuga, ja sügavalt vaon unne.
Ja kui siis reibas kõnd mu vere käima viis,
mul olen jälle noor, mind täidab õnnetunne
ja värske eluhoog — nii on mu organism.
(Oh andke andeks see banaalne prosaism!)

IX

Mu ratsu tuuakse. Lakk tuules lehvib tal.
Tal avarus on ees. Nüüd kuhu? Ükstapuha!
Jää rõõmsalt heliseb ta kerge kabja all.
Läbi orgude mind viib ja üle luha.
Kuid peagi kustub päev ja jälle praginal

puud ahjus põlevad. Ma kuulan tulevuha,
loen raamatut ja leek kord üles lööb, kord vaob
ja mõte viimati mul kaugustesse kaob.

X

Ja ümbritsev maailm on äkki ununend.
Ei vanu radasid vaim ergas enam talla.
Täis pilte, helisid ma äkki tunnen end,
täis luule-elevust hing tõuseb taeva alla,
ja nagu unenäos mind mõtte vaba lend
viib aina edasi — kõik teed on talle valla,
ja nägematus reas mu armsad tuttavad,
mu unistused, siis mu juurde ruttavad.

XI

Ja mõtted tormlevad ja süda süttib sees
ja riimid tulvavad: sulg, nende käsku järgi!
Ma võtan paberi, mis kutsuvalt on ees,
ja värsid voolavad, et muudkui üles märgi.
Nii laevgi sadamas on vakka vaikses vees,
kuid seavad madrused, näe, korda taakelvärgi
ja ankru hiivavad, tuul purje paisutab
ja avamerelt voog ju hiiglast kaisutab.

XII

Me välja sõidame... Kuid kuhu sõita siis?
.....
.....
.....
.....

1834

* * *

Aeg tulnud, sõber, aeg on tõesti kätte jõudnud,
mu hing ei ole nii veel enne asu nõudnud —
raashaaval iga päev viib lendu olemist,
viib tunni järel tund meist elu mõlemist.
Õnn — see on virvapilt, mis jahtimist ei tasu;
kuid mida leida võib, on vabadus ning asu.
Mul, orjal väsinul, üks salanõu ei kao:
siit kaugel otsin tööks ja hellaks rõõmuks pao.

1835

PILV

Tuhm pilveke, möödas on mühisev sadu!
Sa üksinda rändad veel taevaseid radu,
sa üksinda selginud sinasse jäid,
sa üksinda looduses leinavat näid.

Sa laiusid äsja, täis tohutut jõudu,
su kõmisev kõnelus sisendas õudu,
välk tulise kirja su äärele lõi
ja põuane põld sinu valanguid jõi.

Mis ootad sa kauem? Nüüd hääletult haju!
Maa värskenes vihmas, on raugenud raju
ja pühkides pisaraid lehtedelt puul
sind kõrgusest kihutab minema tuul.

* * *

. . . Käisin jällegi
maanurka vaatamas, kus elasin
kui pagendatu kord kaks vaikset aastat.
Ju kadus kümme suve sellest ajast —
mu ümber paljugi on teisiti,
ka mina ise üldist seadust mööda
nüüd olen teine — aga minevik
siin valdab jälle mind, just nagu oleks
neis vaarikutes alles eile veel
ma ringi luusinud.

Seal on maapao-maja,
kus elutsesin oma hoidjaga.
Ju puhkab vaene eidekene mullas,
mu kõrv ei kuule enam kunagi
ta sekeldust ja sammu seina taga.

Ja see on metsaküngas, mille tipul
nii sageli ma vaikselt istusin.
Pilk järvel, mõlgutasin kurvalt mõtteid
siis teistest vetest, teistest randadest...
Kesk haljaid karjamaid ja kollendavaid välju
järv sinisena laiub kaugele:
seal sõudes mööda salapärast voogu
veab kalur kehva noota. Laugel kaldal

võib näha külasid — ja nende taga
see vildak veski maadleb tuultega
ja vaevu pöörab tiibu...

Seal, kus lõpeb
mu suguvõsa mõis, ning mäkke tõusev tee
on vihmast auklik, haljendab kolm mändi.
Üks kasvab eraldi, kuid teised kaks
on lähestikku. Kui ma vanasti
kuupaistel ratsutasin nendest mööda,
siis oma tuttavliku mühinaga
nad ikka tervitasid mind. Nüüd sõitsin
ma sama teed ja nägin jälle neid.
Nad olid endised, ja endist viisi
ma kuulsin kohisevat nende latvu.
Maas aga, ümber vananenud juurte
(kus enne oli tühi, lage kõik)
nüüd vohab noor ja haljas männivõsa
kui lastepere, kelle peade kohal
on vanemate katus. Üksinda
ent seisab eemal nende kaaslane
kui pahur vanapoiss, ja tema ümber
on ainult igavus ja tühjus.

Tere,
sa tundmatu ja tärkav sugupõlv!
Ei ole mulle antud näha aegu,
mil sirgud suuremaks mu sõpradest
ja peidad möödujate pilgu eest
kord nende kulupead. — Mu pojapoeg
ent kuulgu teie ladvus tervitust,
kui pärast virgutavat võõrsilkäiku
siit mööda minnes hilisõisel tunnil
kesk oma meeldivaid ja rõõmsaid mõtteid
ta mäletab ka mind.

1830

* * *

Exegi monumentum

Ausamba rajasin ma endal' eluaegu,
ta juurde rahvarada rohtuda ei saa,
ju kerkib kõrgele veel uhkemini praegu
kui Aleksandri sammas ta.

Ei, täitsa ma ei kao! Maailma kõrvus helab
ka üle aegade mu luulekandle keel —
mu nime tuntakse, niikaua kuni elab
kas või üksainus laulik veel.

Ning hiigla-Venemaa mind mainib ühtelugu,
mu nime kuulda võib kord koduhõimu suus
küll slaavi lapselaps, küll soome rahvasugu,
kalmõkk ja tundrate tunguus.

Mind rahvas armastab seepärast ajapikku,
et äratasin head, mis rinnas unarul,
et laulsin priiusest, et hoidsin inimlikku
aeg julmal ajastul.

Oh kuula jumalat, mu vaba muusa! Paiska
peast vanik! Tühine on tunnustus ja laim —
üksköikselt loobu aust ning ära sõnu raiska,
kui vaidleb rumaluhke vaim.

* * *

Ma samba püstitin, mis pole tehtud käega;
ta juurde iialgi ei rohtu rahva tee;
ning tõuseb kõrgemale vääramatu väega
kui Aleksandri sammas see.

Ei! tervelt ma ei kao! Hing elab üle haua
ja pääseb kõdumast mu lüüral leekival —
mu kuulsus püsima jääb ilmas senikaua,
kui on poeete päikse all.

Käib üle Venemaa mu loodud luulelugu,
mu nimi omaseks saab iga rahva suus:
mind austab slaavlane, kalmõkk ja soome sugu
ja praegu metsik veel tunguus.

Ja armastatuks jään sest kauaks rahvastele,
et lüüral äratust ma headusele toond,
et julmal ajastul ma laulnud priiusele
ja tröösti langenuile loond.

Oo, julgelt kuula, muus, vaid jumalikku vaimu,
ja hülga maine pärg ja ülekohtu uhm,
ükskõikselt võta vastu sa nii kiitu kui ka laimu
ja ole vait, kui vaidleb juhm.

KAUKASUSE VANG

(1820—1821)

Pühendus
N. N. Rajevskile

Oo, naeratades võta heaks
see and, mis vabal muusal valmis.
Kesk pagendust need read ta jõudetunnil salmis,
et sa mu salamõtteid teaks.
Kui elu armutult mind tõukas hävinguni
ja reetmise ja vaenu vaim
kui armastuse raske uni
ja reetmise ja vaenu vaim
mind piinasid ja ahistasid,
siis sinu lähedal veel mõtted rahu said,
mu väsind südamel sa puhkust leida lasid;
küll tormid vihaselt mu kohal kisendasid,
kuid vaikses sadamas ma kiitsin jumalaid.

Nüüd teineteisest kurvalt lahus,
taas Kaukasust eksiili rahus
nru mõtlik lüüra meenutas,
kus viibides Beštaust, auväärsest, viiepäisest,
uulide ja maade valitsejast jäisest
sai minu luule uus Parnass.
Ei unu iialgi need kõrged, paljad kaljud,
need lätted vahused ja kõuehäälselt valjud,

need kuumad kõrbemaad, kus närtsivat kõik näis,
kus koos me jagasime ettevõtteid,
kus ikka mägedes õel rööv ja võitlus käis,
kus innustuse metsikmõtteid
on kõnnumaade vaikus täis.
Neist mälestustest vastukaja
mu laulus leiad. Koos on siin
me soovid salajad, kõik selle kalli aja
kirg, unistused, rõõm ja piin.

Meid elu lahku viis: su noorus vaikne, hele
sai vaevalt mööduda, mu kallis vaimuvend,
kui isa jälgedes ju vaenuväljadele,
oh väljavalitu, sind kandis uhke lend.
Ja vaatas isamaa su poole imetelus,
tas lootust äratas su üllas vägimeel.
Ma juba varakult sain kurbust tunda elus —
vaen, sõgedus ja laim mind jälgisid mu teel.
Kuid kindlas lootuses, et ükskord silmad näevad
veel siiski aegu paremaid,
mind lohutasid õnnepäevad,
mis sõpradele osaks said.

Esimene osa

Päev lõppenud on mägilastel,
auuli vahel on nad koos.
Seal vaba Kaukasuse lastel
käib elav vestlus täies hoos.
Nad kõnelevad sõjast, surmast
ja oma tuliratsudest,
ja vaba, julge elu hurmast
ja möödaläinud aegadest;
nad meenutavad rünnakretki
ja õelaid uzdeneid ja hetki,
kus mõõgad julmalt niitsid päid

kui tandritel käis heitlus kange,
ja kauneid mustasilmseid vange,
kes võitjatele saagiks jäid.

Jutt nagu voolas oja sujub,
kuu läbi õise udu ujub.
Seal juurde ratsutab tšerkess
ja vestlust jätkata ei lase.
Ta hüüab: «Püüdsin venelase!»
Noor vang on röövlil silmuses.
Kes ainult seda hüüdu kuulis,
kõik kokku tormasid auulis
ja kihab-kärab rahvasumm.
Kuid vang on kahvatu ja tumm.
Ei laugusid ta paotanud,
ei ähvardused teda riiva,
sest surmaingel oma tiiva
on tema üle laotanud.
Ja kaua seal ta nõnda maas
rampraskes tardumuses lamas.

Ju oli päiksekera taas
pea kohal rõõmsalt helendamas,
siis alles ellu ärgates
ta huulilt tume oie kajas,
vang lõunapäikse hõõguses
end vaevaliselt üles ajas.
Nõrk vaade külal ringi käis;
ta sünget röövlikoobast nägi.
Kui viirastus kõik talle näis;
mäe kõrval taeva tõuseb mägi.
Ja oma vangisattumist
ta meenutas. Võib kummalist
ja selget und nii näha vahel...
Üks õudne hääl siis peletas
kõik kahtlused, sest kõlksus ahel

ta jalgel... See kõik seletas.
Ta mõistis nüüd: Ei, ta ei maga!
Oh püha priius, jumalaga!
Ta ori on.

Maas kõrbend suul
vang lamab üksi saklja taga,
kõik rahvas väljas tööl on aga,
ja vait ja tühi on auul.
Ees põld kui linik laotub valla,
kuid kaugel monotoonses reas
mäeharjad, lumemütsid peas,
end sirutavad taeva alla.
Viib nende vahel üksik tee
ja kuskil kaugusesse hajub,
veel kurvemaks teeb vangi see,
ta süngelt mõtetesse vajub...
Tee Venemaale viib. Seal käis
ta ükskord rõõmsalt oma rada,
kui astus ellu, ootust täis.
Kes saaks neid aegu unustada!
Seal kõigest kaunist süttis põu,
seal armastas, seal piinu tundis,
seal hukkas aeg ta hinge jõu
ja unistusi jätma sundis.
Rõõm, lootused — kõik maru viis
ja ainult mälestus jäi siis...

Vaen, mõistmatus ja truudusetus
maailmas talle osaks said —
ta sõprusest ja armastusest pettus,
neis nähes tühje unelmaid.
Kui ümber hõiskas orjameelsus
ja ara askelduse vaim
ja kadeduse kahekeelsus
ja lihtsameelne vaen ja laim,
ta linnast loodusesse taandus

ja, kitsust tundes kodumaal,
eesmärgiks kaunis ideaal,
ta võõral, kaugel kaldal maandus.

Sind ainult veel, oh vabadus,
ta otsis kõledas maailmas.
Arm, kired, luule, unistus —
kõik olid tühised ta silmas.
Kuid vabaduselaule jäi
ta kuulatama rõõmsas usus.
See siht, kui elu raskus rusus,
veel aitas käia püstipäi.

Kuid nüüd on lõpp! Nüüd ära käinud
ta lõpuni on oma tee.
Ta viimne unistus — ei näinud
maailmas täitumist ka see.
Ta ori on! Kui mööduks seegi,
saaks kõigist pettumustest priiks!
Surm puhuks kurva elu leegi
ja vaikse haua varju viiks!

Ju päike riivas mägiharju,
ja kajas inimeste hüüd,
ja põldudelt auuli varju
kõik õhtuks kogunesid nüüd.
Siis hooneis tuled süttisid,
siis jälle häälte suma rauges,
öörahu mähkis hüttisid
ja ainult kuskil koopas kauges
üks läte vaiksel helinal
veel kivilt kivi peale vulas,
ja vaikse ööga ühte sulas
mäeahel pilveloori all.
Kuu puhas paiste, sügav vaikus...
Ent kelle vargne samm seal kaikus?
Ja unest üles ärkas mees:

pilk hellust täis ja tumm kui vari
seal seisma jäävat enda ees
ta nägi noort tšerkessitari.
Kes on see naine? Näen ma und?
vang mõtles, tumm ja hämmastund.
Ta vaevalt märkas öisel valgel
näojooni puhtaid, tõsiseid.
Kaastunde kirgas soojus palgel,
käes joogiriista kandes neid
ta juurde astus kergeil jalgel.
Ta vangile kumõssi tõi,
kuid sirgu ennast mees ei aja,
ei naiselt pilku pöörda või,
vaid õrna vaadet, häälekaja
ta januneval pilgul jõi.
Vang vähe sellest mõista suutis,
mis võõras kõne tähendas,
kuid leebe pilk ta leebeks muutis,
ta hinges valu vähendas;
siis taibates, mis piiga soovis,
ta kokku võttis viimse jõu
ja üles ajada end proovis
ja suule tõsta jooginõu.
Ta jõi ja kivile siis vajus,
kuid üksisilmi tütarlast
veel ikka vaatas, kuni tast
nõrk elusäde jälle hajus.
Ja neiu kaua tema eest
ei lahkund, sõnatu ja mõtlik.
Tal, silmitsedes uinund meest,
pilk oli hell ja osavõtlik.
Mis tunded küll tas võimust said?
Paar korda paotas suu, kuid samas
ta ohkas vaid ja pisaraid
võis näha ripsmeil helendamas.

Aeg möödus... Saatusega näis
vang harjuvat ja hoides karju
ta ahelates väljas käis
või niiske kaljukoopa varju
end peitis päeval palaval.
Kui aga kiiri esimesi
kuu heidab öise taeva all,
neid jälle tuleb hiljukesi
meest vaatama — ja kaasas tal
on hirsiroog, kumõss ja mesi.
Pealt vaatab, pilk täis vaikset mõnu,
kui venelane sööb ja joob.
Kui vang ei mõista võõraid sõnu,
ta viiped, žestid appi toob,
ja laulab talle laule vahvast
ja ägemeelsest mägirahvast,
ning vaeva näeb, et võõras keel
ta kärsitule kuulajale
saaks selgeks. Iial polnud pale
nii rõõmsalt säranud tal veel.
Ta esmakordselt hõõgus armust,
kuid kalestund kesk elu karmust
ju oli vang ja ohkas vaid
ja põues kurba tühjust tundis,
kui vaatles silmi säravaid:
võib-olla meenutama sundis
see juba haihtund unelmaid.

Kaob märkamatult kevad õues
ja noorus märkamatult kaob.
Ja kui ka hiljem süda põues
veel ootamatus õnnes taob —
ei enam kirg nii kuumalt leegi,
arm kaotanud on muistse hoo.

Oh nooruspalang! Iial keegi
sind enam tagasi ei too!

Ju kurva saatusega harjund
näis noor ja nukker vene mees.
Ei reetnud pilgus ükski varjund,
mis piin ja trots ta põues kees.
Seal koidu ajal, iluahne,
ta seisab võimsa pildi ees
kesk värvilisi kaljurahne
ja kaugusesse kiindub silm,
kus kõrgub mägede maailm.
Jää, igavese lume vaade —
kui ülendav, kui võimas see!
Mäeharjad tõusid üle maade
kui liikumatu pilvekee,
ja nende ringis, võimas, veetlik
kui kahepäine kuningas
jääkroonis Elbrus majesteetlik
kesk sinitaevast valendas.
Kui vang ent kauget kõma kuulis,
mis teatas — torm on lähedal,
siis ta ei püsinud auulis,
vaid tõttas mäele. Jalge all
end laotas suitsev pilveahel,
liiv stepis keerles, heitudes
hirv vilksas kaljuseinte vahel,
siis koopa varju peitudes,
ja kotkad lendu tõusid kaljult,
pea kohal hõikusid ja valjult
mäel karjad määgisid. Siis mattis
kõik hääled maru enda alla,
pilv kogu oru kinni kattis
ja vihm ja rahe puhkes valla.
Kõu ümber kõmas täiel väel,
veeojad järske nõlvu pesid

ja iidsed kivid varisesid;
vang aga seisis kõrgel mäel,
seal, olles pealpool tormi piiri,
ta ootas jälle päiksekiiri
ja kuulas pealt, täis rõõmu põu,
kui jõuetuna kärkis kõu.

Euroopast eriti kuid võlus
karm mägirahva elulaad,
see, kuidas ikka surmapõlus
on valmis sõtta sööstma nad,
ja nende lahkus, nende siirus,
käevarte jõud ja jalge kiirus.
Ta jälgis, kuidas mägedes
või stepis vahel tuhatnelja
truul ratsul kihutas tšerkess.
Pea karvamüts, püss üle selja,
must burka üll — nii sadulal
ta rappus, võitmatu ja kindel,
ja õppis kõike, mida tal
on vaja jahil, võitlusrindel.
Vang imeks pani koredat,
kuid lihtsuseski toredat
tšerkessi rüüd. Ent iga mehe
su, uhkus, kõige kallim ehe
on relvad: ikka mägismaal
on mehel kaasas püss, kinžaal
ta ikka mõõga paneb vööle,
kas läheb pidule või tööle.
Ei väsimus saa võitu tast,
ta mitte iialgi ei kurda.
Kas ratsa, jalgsi — mägilast
ei suuda ükski raskus murda.
Hirm kasakail on tema ees.
Kuid mägilase suurim rikkus,
ta truu ja väle seltsimees

on hobune. Kas mäestikus
või tummas stepis — uljal hool
ja visalt, väsimatult kannab
see ratsanikku igal pool.
Tšerkess näeb saaki, märku annab,
ja äkki väledalt kui nool
loom välja tormab. Lasso vingub —
teekäija alistuma peab,
ja sõjasaagi oma lingus
õel röövel mägedesse veab.
Ta ratsu kõikjal rada teab,
ka läbi metsa, läbi raba
ta sööstab, võitmatu ja vaba,
ja märgib verejälg ta teed.
Ta kõrbes kihutab täis hoogu.
Ees kohisevad hallid veed —
ta kohkumata laskub voogu.
Vang, hirmul juba mõeldes, et
ots käes on, neelab sogast vett,
end annab taeva meelevalda.
Kuid kiirelt ratsu ratsameest
viib läbi vahutavast veest
ja jälle leiab kindla kalda.

Või öösel, kui ei paista kuu
ja pimedus maailma peidab,
kui mühisedes randa heidab
voog mõne tormist murtud puu,
tšerkess siis riided, relvad sinna
kõik okste külge mahutab
ja pärivoolu laseb minna.
Küll jõgi viskleb, vahutab,
kuid sihikindlalt, sõnatuna
mees vette hüppab. Möirgav vool
ta kiirelt kaasa kannab, kuna
tumm öö on ümber igal pool.

Oh Eemal, taeva tagaplaanil
just nagu kivistund kurgaanil
on tunnimehe siluett.
Ta mõtles vahib tuhmi vett,
ei märka üldse musta kändu,
mis laintes jätkab oma rändu.
Kus vaim sul viibib, tunnimees?
Kas meenutad mõnd sõjasõitu,
näed välitelke enda ees,
või kuuled hõiskeid pärast võitu?
Oh, õnnetu, see uni on.
Nüüd igavesti jumalaga
staniitsad, neiud, vaikne Don
ja isamaja metsa taga!
Jõest tõuseb kaldale tšerkess
ja teostab peagi õela plaani.
Hool kasakal on südames
ja veri niisutab kurgaani.

Kuid koduonnis kolde ees,
kui välja paha ilm ei lase,
on pere keskel sõjamees,
ja vaikselt hõõgub tulease.
Kui mõni rändur sisse tõttab,
kel tee vind eksi jalge all,
ja väsinult ja aralt võtab
ööks jatet lõkke lähedal,
siis tõuseb, pilk täis lahkuskiiri,
tšerkess ja talle peekri toob.
Teekäija janunedes joob
head, kaunilõhnalist tšihhiiri.
Hea uinuda on väsinul
ton soojuses all niiske burka,
ja puhanult ta hommikul
siis jälle jätab lahke urka.

Bairaanipeole tõttavad
kõik noorukid, kui käes on kevad,
nad võistlusmänguks kogunevad:
kord vibupüssid võtavad
ja kotka kõrgest õhuvallast
toob maha tiivuline nool,
kord alla mööda järsku kallast
nad kihutavad uljal hool
kõik märgi poole — üks-kaks-kolm! —
kui hirvekari koos, täis hoogsust.
Maa põrub nende võimsast jooksust
ja ümberringi tõuseb tolm.

Kuid rahu rõhuvam kui ahel
on sõjaks sündind südameil'
ja vaba mängu rõõmsus vahel
ka julmusega liitub neil.
On toored mägilaste tavad:
kui pidul aega viidavad,
päid orjadel nad niidavad
ja lapsed rõõmsalt plaksutavad.

Ei süttind vang neist mängudest,
ta külmal pilgul kõike jälgis.
Ka temagi kord kuulsust nälgis
ja rõõmu tundis võitlusest.
Näost näkku surma kohtas tihti
au ori, põlglik muie suul,
duellidel, kui oma sihti
ei taband surma kandev kuul.
Võib-olla elustus ta mõttes
see aeg, kus sõbralikul leel
ta rõõmsalt peekrit kätte võttes
kesk seltsimehi viibis veel.
Kas meenutades läinud aegu
siin kahetsust ta tundis praegu

või kõitis keset võõrast maad
ta pilku nende looduslaste,
lihtsüdamlike mägilaste
töö, lõbud, kombed, elulaad?
See, mis ta mõtles, mida tundis,
ta südamesse peitu jäi.
Vang kõike vaatlema end sundis
ükskõiksel pilgul, püstipäi.
Ta rahulik ja julge pale
iserkessid imestusse viis.
Ta noorusest neil hakkas hale,
ja sosistades tihti siis,
kui isekeskis aega viitsid,
nad uhkelt oma saaki kiitsid.

Teine osa

Ka sind, oh mägismaade neid,
rõõm elu toredusest täitis,
su pilke süütuid, tuliseid
suur armastusetunne läitis,
kui sõber öises vaikuses
sind kuumalt vastu rinda rusus,
su süda tuksus õndsas usus
ja kõik maailm siis ununes.
Sa ütlesid: «Mu peale vaata,
oh kallis võõras, rõõmsaks saa,
ja väsind pea mu rüppe naata,
ei unuks kauge kodumaa.
Mu hinge isand, kõrb on kole,
kuid koos ma käiks ka kõrbeteel.
Mind armasta — ei keegi ole
suud surunud mu suule veel.
On öösel üksinda mu ase,
ei mustasilmseid noorukeid
ma iial lähenedä lase,

ehk küll mu ilu köidab neid.
Tean, mis mind ootab: isa tahaks
mu noorust vahetada rahaks,
on kosilase leidnud vend
kesk kaugeid, tundmatuid auule.
Ma palun neid — kui nad ei kuule,
siis mürgi läbi päästan end.
Just nagu mingi võluvägi
mind, kallis vang, su poole veab.
Sestsaadik, kui mu silm sind nägi,
sind minu süda kalliks peab.»
Mees tõstis pilgu. Säras selles
kaastunnet, kurba imetlust,
ja raskemeelselt mõtiskelles
ta kuulas piiga pihtimust.
Meel läinud päevadesse tõtles,
need elavaks ta vaimus said.
Ta oma armastusest mõtles,
ja silmi valgus pisaraid.
Ja neiu ees ta välja valas
kõik kurbuse, mis põues palas.

«Su armastust ei vääri ma.
Sa noori, siiraid tundeid vajad.
Ees ootavad sind kaunid ajad,
veel leiad teise armsama.
On minu põues kurb ja vilu,
kuid tuleb teine, tema teab,
mis väärt on sinu truudus, ilu,
su armastusest lugu peab
ja hellusest, mis õhkub vaates,
su kallistustest tulistest.
Siin päevi haua poole saates
ei lahku piin mu südamest.
Ka minu põu kord armust õhkus,
kuid hirmus torm kõik õied lõhkus.

Mind unusta, kuid meeles pea
mu kurba saatust, ingel hea.
Miks ma ei sattund neile maile,
ei kohanud sind oma teel
sel elukuul, kui unelmaile
ses polnud lõppu teinud veel?
Kui veetles tammikute müha,
kuupaiste, torm ja merevoog,
kui arm ja au veel oli püha
ja rinda täitis rõõm ja hoog?
Ei enam õnn mu juurde astu,
kõik lootused on lahkunud,
ja hella, puhta tunde vastu
su sõbra põu on tahkunud.

On raske sel, kel rind on kale,
kui soojalt suudleb elav huul,
kui pilgal pisarais on pale,
tal jahe naeratus on suul.
Rõõm talle iialgi ei koida,
põu lämbub piina koorma all,
on kuuma neidu kaisus hoida
teist ihates nii raske tal.

Kui, vajund unustuse valda,
sa kaenlas hoiad kallist meest
ja sega märgata ei malda,
mis põgeneb kui tuul su eest,
ei minu kurbust, muretuju
siis üksi vägi lahuta:
kui unenäos ma rahuta
näen enda ees üht armast kuju.
Ma teda otsin igal pool,
kõik muu on unund... Kui ma rusun
sind vastu rinda kuumal hool,
siis teda kallistavat usun.

Ma teda leinan, mõte tast
koos minuga käib kõigis paigus
ja piinab igatsus kui haigus
mu hinge kurba, üksildast.

Siis jäta minule mu mure
ja mälestuste magus piin,
see hinges iialgi ei sure,
kord endaga ta hauda viin.
Sa kuulsid nüüd, mis on mu vandeks.
Jää jumalaga, anna andeks,
küll lahkumise tund on karm,
kuid naise valu varsti lakkab,
sa üksi jääd, sul igav hakkab
ja uuesti sind süütab arm.»

Näost kadund viimne verepuna,
poolvalla huuled, sõnatuna,
tumm etteheide pilgus, jäi
neid tema ette noruspäi.
Ta värises... Veel mehe käel
ta külm ja tardund käsi lasus.
Siis viimaks piin, mis hinges asus,
kui paisust murdus võimsal väel
ja voolas kaebavasse kõnne:

«Ah miks, ah miks küll, võõras mees,
sind tundmata ma lootsin õnne
ja hinge avasin su ees?
Mind hetkeks unelm kaasa kandis,
sa ärkama mind sundisid.
Nii vähe saatus osaks andis
mu elus helgeid tundisid.
Kas tasub aeg veel kord mu ootust?
Kas tuleb rõõm veel iganes?
Sa oleks lapselikku lootust

ja petta võinud vaikides
ja iseselda kaastunde sunnil.
Mu palav armastus ja hool
sind oleks valvand muretunnil,
su saatjaks olnud igal pool.
Ma hoidnud oleksin su pead,
nõs vaikselt valvanud kui vari.
Kuid sa ei tahtnud, sest sa tead
teist neidu. Võõrast kaunitari
sa armastad ja tema sind,
ja temast mõeldes on su rind
tais valu ööd ja päevad läbi.
Nüüd mulle selge on su piin,
oh andesta, et halan siin...»

Ta vaikis. Ahastus ja häbi
ta hääle matsid. Silmad vees,
ta kokku vajus meeleheites
ja kahe käega palet peites
mass lamas mehe jalge ees.
Vang vaiksel käel ta juukseid paitas.
«Laps, ära nuta!» Õnnetul
ta hellalt jälle tõusta aitas.
«On sama saatus sul kui mul.
Mu elus rõõm on olnud kasin,
sest üksinda ma armastasin
ja piinlesin ja noruspäi
kord astun unustuse jõkke,
nii nagu suitsu lämbub lõke,
mis reisimehest maha jäi.
On liikmeil roostes orjaahel
ja kodulootus võetud mult.
Nii nende kaljuseinte vahel
kord surema pean tundmatult.»

Lõi taganema öine vari,

ja kumas harja kõrval hari
ja tuhmiks muutus taevakumm,
kui kahvatu tšerkessitari
vang ära saatis, kurb ja tumm.

Ja ikka nüüd ta, tuska täis,
auuli ümber ringi käis.
Ja ikka põgenevad päevad
ja kaovad ööd ja vangi meel
on ikka kurb. Kas iial näevad
ta silmad vabadust kord veel?
Kui vahel kaljukitse märkab,
ta valu uue jõuga ärkab,
ja raputades ahelaid
ta oigab... Vahel lootus tärkab;
kui retkel mööda mägismaid
tšerkesse vene salgad tabaks,
siis orjusest ta pääseks vabaks.
Ta kisendab... Kuid vait on kõik,
vaid vesi vestab oma juttu,
ja kaugemale lippab ruttu
loom, keda kohutas ta hõik.

Kord mägestikus hääli kajas,
auuli jalule see ajas.
«Kõik sadulasse!» Müdin, kära,
seal burkad jooksul mustavad,
ja valjaklirin, relvatära —
ju rakmeis ratsud ustavad,
tšerkessid kihutavad ära
koos rüüsteretkele kui tuul
ja vait ja tühjaks jääb auul.

On õuekoerad suikund unne.
Päev paistab kõike kullates.
Kuid lapsed väsimust ei tunne —

[illegible] kõnn on rõõmsalt hullates.
[illegible] taadid õues aru peavad,
[illegible] mõnutundes piipu veavad
[illegible] kuulatama jäävad siis,
kui kuskilt rõõmsalt kõrvu puutub
[illegible] tütarlaste lauluviis,
[illegible] vana süda nooreks muutub.

Tšerkessi laul

1

Tumm mägedes on öine tund,
[illegible] ükski mühab süngel kajal
[illegible] valvav kasakas nüüd und
[illegible] oma teraspiigi najal.
[illegible] ärka, kuni aeg on veel —
[illegible] on teisel kaldal teel.

2

[illegible] laotelkus on vene mees
[illegible] hoolsalt võrku laseb vette.
[illegible] hukk sind ennast ootab ees,
[illegible] kasakas, sa vaata ette:
kui väeti laps sa upud veel —
[illegible] on teisel kaldal teel.

3

[illegible] vete ääres vene kants,
[illegible] salved vilja, laudad karju.
[illegible] sõõris ülemeelik tants.
[illegible] vene neitsid, minge varju
[illegible] kuni aeg on veel —
[illegible] on teisel kaldal teel.

Nii kõlas laul. Vang kuulab seda
ja mõtleb, kuidas põgeneda.
Kuid sügavad on kiired veed
ja rauad, ah — on rasked need.
Stepp tumm. Mägedel ja külal
ju varje laotab õhtutund.
Kuu vaikselt valgust valab ülal,
all valged onnid näevad und.
Hirv pugenud on koopa varju
ja vaikinud on kotka hõik.
Veel tammumas vaid hoostekarju
võib kuulda kaugel — see on kõik.

Siis äkki kostis sammekaja...
Vang nägi: vilkus hele loor.
Seal lähenes ta lohutaja,
tšerkessi neiu õrn ja noor.
Ta pilk on kurb, ta kurgus nuuksed,
ta vaevalt jalgel hoiab end,
ja musta lainena ta juuksed
on õlgadele libisend.
Viil ühes käes, pistoda teises,
täis kindlat otsust vangi ees
ta sõnu otsides seal seisis
ja lausus siis: «Oh võõras mees,
siit põgene! See oda võta!
Ei enne koitu asuta
sind jälgima. Nüüd teele tõtta,
öö kalleid tunde kasuta.»

Neid paindus üle vangi jalge,
käes haljas tera välkus tal.
Raud vaikselt kriiksus viili all,
siis ahel katkes kõlinal.
Kuum pisar üle neiu palge
kui helmes veeres. «Oled prii.

Nüüd põgene!» Kuid öeldes nii
ta hääl, ta pilk, ta palav hingus —
kõik armastusest kõneles
ja kurbusest... Tuul valjult vingus
ja kerget loori rebides.
«Ei ei, ma sind ei jäta siia!»
Vang hüüdis. «Hirmus on see maa.
Nüüd mitte mingi jõud ei saa
meid kahte enam lahku viia.»
«Ei, võõras. Mul on teine tee.
Mul pole enam mingit lootust.
Kord olin ma täis õnneootust,
nüüd jäljetult on kadund see.
Teist armastad! Siis saatust palu,
et ta teid jälle lähendaks.
Mis minu ahastus ja valu
su õnne kõrval tähendaks?
Ma lahkud siit, su kuju aga
mu hingest aeg ei hajuta.
Sind unusta! Jää jumalaga!
Veel kord mind kaissu vajuta!»

Üks varjuga siis liitus vari
ja kauaks ajaks kokku jäi;
seal lahkudes tšerkessitari
vang süleles. Siis noruspäi,
käes käsi, põgenik ja naine
jõe äärde läksid. Juba vees
vang ujub, ümber vahus laine,
ju teine kallas kumab ees,
ja juba pervest haarab mees.
Sel hetkel põgeniku taga
vang murdus tuhmi pahinaga
ja kajas tuules kaebehüüd.
Ta selja taha vaatas, aga
ei telispõol jõge enam nüüd

näe läbi kerge udu-uju
tšerkessi neiu tumma kuju.
Tuul vingub, mühisevad veed,
muud elu häält ei kosta mingit.
Kuupaistes virvendavad ringid,
kuid siis on kadunud ka need.

Ta aru sai... Veel korraks vaade,
rind lahkumise nukrust täis,
tal rändas üle mägismaade,
kus uitas, karja juures käis,
ja lõunati, kui päike lõkkas,
end kastis oja vilus vees,
kui vabaduse laulu rõkkas
mäeharjul rõõmus jahimees.

Lõi hahkjaks taevas stepi rajal,
ööpimedus ju vähenes.
Auulist kaugel, koidu ajal
vang omadele lähenes.
Ja ärev rõõm ta rinda rõhus,
kui nägi vene tääkisid
ja kuulis puhtas hommikõhus,
kui tunnimehed rääkisid.

Epiloog

Nii lendas kauge Aasiani
mu muusa karmist Põhjalast,
ja lillepärja pähe pani,
mis põimitud Kaukaasiast.
Ja paelus vapper rahvasugu
ta pilkusid — kui sõjamees
tšerkessirüüs ta tihtilugu
sestsaadik seisnud on mu ees.

Ta uitas tühjunud auulis
ja rändas mööda mägesid,
ta orvukeste laule kuulis
ja jälgis vapraid vägesid,
tšerkesside hulljulgeid plaane
ja kasakate rünnakuid
ja võitlustandreid ja kurgaane
ja hauasambaid hääletuid.
Kord muusa, kelle kaitsel kestab
meis muistse aja mälestus,
veel teisi lugusidki vestab
ehk sinust, sünge Kaukasus;
Mstislavist, hordidest, kes heitsid
kord alla kaugeid, võõraid maid,
ja kuidas kätte makstes said
neist võitu siis grusiini neitsid.
Ei ole aeg veel ununend,
kui Vene haaras võitluslipu,
ja kahepäise kotka lend
viis uhkelt Kaukasuse tippu.
Ja põras lõuna taeva all
siis vene trumm ja verre kastus
su sünge kallas, Terek hall,
kui Tsitsianov välja astus.
Ja lialgi Kaukaasia
ei unusta su sõjakäike,
karm Kotljarevski! Üle maa
sa tormasid kui laastav äike.
Seal hõimu järel hukkus hõim.
Siis vallutajamõõga heitsid
sa käest, sind tüütas vaen ja võim,
end üksinduse rüppe peitsid,
et maitsta rahu magusust
ja kodukolde vagusust.
Kuid näe! Veel enam sõjatuli
lööb idas lõkkele... Sa pead

nüüd painutama lumist pead,
oh Kaukasus — Jermolov tuli...

Ja vaibus rõkkav sõjahüüd:
ei voola enam vereojad
ja Vene võimu all on nüüd
kõik uhked Kaukasuse pojad.
Ei aidanud neid võluväed,
ei meeleheitlik vastupanu,
ei kiired ratsud, kaljumäed,
ei leekiv vabadusejanu.
On muutund muistne Kaukasus
ja unub võitlus ränk ja visa.
Poeg harib põldu tandril, kus
kord otsa sai ta esiisa.
Nüüd võivad igal kitsasteel
teekäijad kaitstult tunda endid
ja ainult hämarad legendid
neist päevist pajatavad veel.

MUSTLASED

(1824)

Käib ringi Bessaraabias
suur mustlasparv ja rännul rõkkab.
Jõekläärus täna õhtul maas
neil hele laagrituli lõkkab.
Nii rõõmus on see puhketund
kesk steppi tähistaeva helgis
ja miski looduslapse und
ei sega räbaldunud telgis.
Nüüd aga kirjab tuleloit
veel vaipasid ja vankripeeli,
raudpajas podinal keeb toit
ja pere vestleb rahumeeli.
Hulk hobuseid kesk välja sööb,
suur karu telgi taga magab,
siin karjub laps ja ema pragab,
seal vasar alasile lööb.
Nii kodune on laager praegu,
kuid homme juba koidu aegu
taas liigutakse rännuteel.
Step vaiksemaks jääb uneraugelt,
aeg-ajalt hobu hirnub veel
ja koerahauget koostab kaugelt.
Kõik lõkked kustunud on maas,
laul ammugi ju vaikis naistel.

Kesköiselt uduseks lööb aas
ja laager magab. Sütepaistel
vaid halli peaga vanamees
veel istub oma telgi ees
ja raugelt üle rohumaade,
mis vinetavad kastevees,
aeg-ajalt libiseb ta vaade.
Seal kõnnib ringi enne und
ta tütreke, kes kasvas üles
kesk loodust nagu tuulte süles.
Kuu loojub varsti. Möödub tund —
nüüd nagu kajas kerget sammu?
Ei, stepis hingas tuulehoog.
Zemfirat pole veel — ning ammu
ju jahtus rauga õhturoog.

Kuid seal ta tuleb. Selja taga
Zemfiral keegi noormees käib.
Rauk teritab küll pilku, aga
see nägu võhivõõras näib.
«Mu isa,» ütleb noor mustlanna,
«mind rada kääpa juurde viis,
kus kohtasin Alekot siis.
Ma tahan olla ta sõbranna
ja sallin väga seda meest,
meid miski ei saa lahku viia.
Ta varjab ennast kohtu eest —
ja jääb nüüd mustlasena siia.»
R a u k
Siis koiduni siin puhkust pea
või veelgi kauem, ole hea,
jää meiega me telgi varju.
Eks ela nii, kuis lustib meel,
koos lahkume siit koidu eel,
meil pole kindlat kodu vaja.
Löö laulu, nii et kajab stepp,

käi ringi külades kui sepp
või nagu karutantsitaja.
A l e k o
Ma jään.
Z e m f i r a
Sa kuulud mulle ju.
Sa jääd — mis tähendab kõik muu?
Kes lahutab sind minu hõimust?
Kuid hilja on. Ju loojub kuu —
mu üle võtab uni võimust...

Ju päike idataevas loidab.
Rauk tammub tasa telgi ees.
«Zemfira, tõuse, ammu koidab,
nüüd virgu, virgu, võõras mees!
Mu lapsed, jätke armu-ase!»
Täis elevust on vana, noor:
aeg enam viibida ei lase
ja lahkumas on mustlasvoor.
Käed kähku vaipu kokku seavad,
ja vankrid ränNutelke veavad,
siin üürgab hele sikusarv,
seal eesleid korvidega liigub,
kus musti mudilasi kiigub
ja kannul kõnnib mustlasparv.
Kõik läbisegi karjub, kriiskab,
klaaskudruseid ja litreid kiiskab,
täis kirevust on iga täpp.
Päev kuldab räbalates kehi,
raudketti rebides kesk mehi
käib masajalgne mesikäpp.
Naer, huiked, metsik laul ja kära,
kõik rõkkab, kõik on häälest ära,
kõik aina pulbitseb ja keeb.
Kui raugelt rõõmutuks küll teeb
meid suurmaailma surnud sära!

Nii kaugel meist on elulõõm,
mis voogab sellest rännuvoorist,
kui looduslapse laulurõõm
üksluisest hallist orjakoorist.

Noor võõras vahtis kaua veel
nüüd mahajäänud taevaranda,
kuid oma leinast aru anda
ei tihanud liig ärev meel.
Eks vaba väli teda piira,
eks tema kõrval käi Zemfira,
eks hiilga iga kastetilk?
Mis kurbuse, mis kahju pärast
ei sütti lõunakaare särast
noormehe raskemeelne pilk?

Linnukesel pole vaja
põlist pesa ega tööd.
Haljal oksal on ta maja,
kus ta laulab enne ööd.
Kevadhommik tuleb ruttu,
koidukiirtes kumab aas.
Kuulatades Looja juttu
linnukene laulab taas.
Suvi särab, suvi kulub,
lehed kolletavad puul,
pimenevas laanes ulub
kõledasti sügistuul.
Inimeste meel on paha,
lumehelbeid maha vaob,
Lõunamaale mere taha
linnukene talveks kaob.

Rändlinnuna, kes igast salust
nii muretult saab ulualust,
noort pagulastki mööda maad

viis hulkuma ta hingelaad.
Vaid kärsimatust kaasas kandes,
end lihtsalt Looja hooleks andes
ta rändas ringi püstipäi.
Mis pööristormi ta ka paiskus —
ükskõikselt üleolev laiskus
ta südamesse siiski jäi.
Kord ihaldades kuulsusrõõmu
see süda rutemini lõi,
kord priiskajana suurisõõmu
ta naudingute peekrist jõi.
Aeg-ajalt raputasid rajud
ka tema pähe tuisulund,
kuid kõuehood ja põud ja sajud
ei häirinud ta hingeund.
Ta saatusnükkeid läbi nägi
kui seisukorra peremees.
Kui alistuv ent, helde vägi,
ta oli tundelõõsa ees!
Mis ülevõimu pahatihti
ta südames küll kired said!
Kas lõke sumbus tuhakihti?
See süttib jälle: oota vaid.

Zemfira
Sa kahetsed, su meel on paha,
et meiega siin võõrsil käid?
Aleko
Miks arvad nii?
Zemfira
Sa jätsid maha
ju omaksed, ja maha jäid
ka linnad...
Aleko
Kui sul oleks aimu,

kuis linnad ängistavad vaimu,
kui ränk on kiviseinte rõhk!
Ei tunta tubades, kui puhas
ja karge kevaditi luhas
on varahommikune õhk.
Kõik siirus müüakse seal maha
ja ebajumalate ees
pead painutades igamees
vaid anub ahelaid ja raha.
Mis oleks oodanud seal mind?
Eelarvamuste pime keeris,
kurb saatus rõhutute leeris
või alatuse hiilgav hind.
Zemfira
Kuid seal on saalid, mängukoorid,
üks trallipidu ülepea,
seal neidudel on mine tea
mis kullad kõik ja siidiloorid...
Aleko
Mis hoolin linna pilgareist?
Ja neiud... ei nad südant süüta.
Sa oled palju kaunim neist
ka pärleita ja sametrüüta.
Kus puudub arm, seal külm on rind.
Jää endiseks, ma palun sind
ning jaga minuga mu saatust,
mu armastust ja isamaatust.
Rauk
Meid armastad ja hoiad sa,
kuid võrsud külluslikust kojast —
ning ega rikka pere pojast
suurt vabadusesõpra saa.
Üht vana juttu teab me sugu.
Ei ole kustunud see lugu
me põlispikal rännakul.
Üks mees, kel keisri viha lasus,

maapakku meie kanti asus.
(Ta nime pole meeles mul.)
Hing noorusvärske, nägu aulik
ja hääled suus kui helivood —
tõi lõunamaalt see lahke laulik
me hulka oma imelood.
Ja nagu oli aja kestel
ta ise armulik ja hell —
nii sigis arm ka inimestel
ta vastu Doonau kallastel.
Kuid argipäeva tööde alal
ei olnud abitumat meest,
seepärast käisidki ta eest
ka võõrad küttimas ja kalal.
Kui pakased ja põhjatuul
jääkaane alla Doonau matsid,
siis püha rauga talvekuul
nad karusnahkadega katsid.
Ei harjunud kesk viletsust
see laulik rühmajate rüüga.
Ta kõneles, et ränga süüga
kord vihastas ta jumalust,
kes karistas nii kaua teda.
Veel ikka lootes vabaneda,
ta muudkui nuttis noruspäi
ja leinas oma kauget linna —,
kuid elama ei saanud sinna
ja Doonau kallastele jäi.
Nii suure igatsuse sunnil
siis viimati ka surmatunnil
tal paluda ei olnud muud
kui seda halastust veel ainult,
et koju saaksid võõralt vainult
ta vintsutatud kondid-luud.
Aleko
Oh vägev Rooma riik!... Mis karmust

su alamad küll tunda said!
Sa geenius, kes laulsid armust
ja ülistasid jumalaid —,
mis on siis kuulsus? Tuhatkeelse
triumfi leekiv tähelend,
suur surmakell või lihtsameelse
rändrahva udune legend?

Kaks aastat möödus. Kirjus rodus
käib ringi rändajate vool.
Nad igal pool on ikka kodus
ja nad on rahul igal pool.
Nüüd haritud maailmast lahus
Aleko nende killas käib
ning oma rauges hingerahus
ta vaba mustlasena näib.
Mis oli kord, see tuulde hajub,
hing ainult jõudepõlve tajub —
kõik võlub teda: laager teel,
öövaikus, taevast langev kaste,
lai stepp ja lagendiku laste
meloodiline, vaene keel.
Suur karu rahulikult sammub
ta telki nagu sõbramees,
koos mustlastega maanteel tammub
ning oma kunsti küla ees
moldaavlastele näha pakub,
üht jalga teise ette säeb,
siis jälle tüütut ketti näeb
ja seda urisedes lakub.
Ning samas, tõstes laisalt kätt,
lööb kuljustrummi vanaätt.
Aleko lauldes laaneotti
kui tantsitaja talutab,
Zemfira ringi jalutab
ja kogub annetusi kotti.

Kui aga päevakuma kaob,
nad kolmekesi lõket teevad,
pea hirsiterad pehmeks keevad
ja vaikus üle telgi vaob.

Rauk peesitab end päevahelgis.
Taas lokkama lööb kevadlill.
Last hoides tütar laulab telgis.
Aleko pilk on ärevil.
Zemfira
Vana mees, hirmus mees,
põleta, piina mind:
trotsin nuga ja tuld,
vihkan surreski sind.

Vihkan sind, põlgan sind,
kisu süda mul seest,
siiski armastan teist,
suren armsama eest.
Aleko
See laul ei meeldi mulle. Lakka,
nii tüütu on see metsik viis.
Zemfira
Kanäe, või peaksin jääma vakka?
Ei meeldi? Ära kuula siis.

Põleta, piina mind,
mitte sõnagi sa,
vana mees, hirmus mees,
temast kuulda ei saa.

Ta on julge ja noor.
Kuidas kuumab ta rind!
Kuidas möödunud ööl
ta küll kallistas mind!

Kuidas suudlesin siis
teda lillede seas!
Kuidas naersime koos
valgeid juukseid su peas!

Aleko

Jää vait. Las olla, nagu oli...

Zemfira

Kas laul nüüd sulle selgem näib?

Aleko

Zemfira!...

Zemfira

Sul on vihaks voli:
mu laul just sinu kohta käib.

(Läheb ära ja laulab: Vana mees jne.)

Rauk

See laul on loodud meie aegu,
ma kuulsin seda noores eas.
Neid salme lauldakse veel praegu
poolnaljatades rahva seas.
Kaguli stepis talve ajal
kord kajas mullegi see viis.
Last suisutades rinna najal
Mariula seda laulis siis.
Ma mäletan küll väga vähe,
päev-päevalt nürimaks jääb meel,
kuid nagu raiutud mu pähe
see laul on tänaseni veel.

Kõik magab. Täiskuu kumab taevas.
Seal tunneb äkki vanaätt
Zemfira äratavat kätt.
«Mu isa! Nagu surmavaevas
Aleko sonib. Kuulata:
nüüd oigab ja nüüd nuuksub ta.»

Rauk

Sa ära sega teda praegu.

See vene jutt vist õige näib,
et magajate juures käib
luupainajana kesköö aegu
üks koduhaldjas. Koidu eel
vaim lahkub jälle. Oota veel.
Ma valvan sinuga.

Zemfira

Nüüd kajab
mu nimi sosinal ta suust.

Rauk

Ta uneski su hellust vajab:
see on tal kallim kõigest muust.

Zemfira

Aleko armastus mind tüütab.
Ma tahan priiust. Juba süütab
uus tunne mind... kuid vakka!... Nüüd
ta kähistab üht võõrast nime.

Rauk

Mis nime?

Zemfira

Kuulata, kui kime
ja meeleheitlik vihahüüd!
Ma kardan... Ajan kohe praegu
ta üles...

Rauk

Ära ilmaaegu
ööhaldjat segadusse vii —
ta läheb ära nagunii...

Zemfira

Aleko rabeleb ja ärkab,
ta minu puudumist nüüd märkab,
vist läheb selgemaks ta meel.
Ta hüüab mind. — Sa tuku veel.

Aleko

Kus viibisid sa?

Zemfira

Isa juures.
Üks kodukäija painas sind.
Ma olin hirmul, sest et suures
ja raskes ahastuses mind
kui kägistaja käte vahel
sa hüüdsid.
Aleko
Oh see tume tund!
Ma nägin unes, et meil kahel...
Ma nägin kohutavat und!
Zemfira
Sa usud und?
Aleko
Ah, une valet
ei usu ammugi mu meel —,
kuid sinu südant ja su palet
ma usun palju vähem veel.

Rauk
Sa meeletu, mis mure sunnil
nii nukrutsed sa igal tunnil?
Kas taevatuul ei tröösti sind?
Kas puudub ilu meie naistel?
Miks oma nooruspäeva paistel
sa nutad?
Aleko
Ta ei salli mind!
Rauk
Ta meel on lapsik. Liialt vali,
liig tume, tõsine ja karm
on sinu süda. Naiste arm
ei ole muud kui ainult nali.
Eks vaata kuud kesk pilvepiiri:
nii rahulikult pillab ta
sealt oma sätendavaid kiiri
ühtviisi üle kogu maa.

Ta naeratades vaatab üles
ja kergelt unehõlma vaob,
nüüd on ta teise pilve süles
ja juba kaugemale kaob.
Kes küll teeb tõkke pilvedele
ja suudab kinni hoida kuud?
Kes ütleb neiu südamele:
jää kindlaks, ära ihka muud!
Neid asju meie võim ja voli
ei muuda. Lein ei aita sind.
Aleko
Kui õrn ja õhetav ta oli!
Kui hellalt armastas ta mind!
Öö tumemeelse tunni ajal
ta unistas mu rinna najal —
ja kohe ununes kõik muu,
mis meelt mul rõhus... Kuidas tuksus
ta süda, kuidas naerda luksus
ja lõõritas ta lapsesuu!
Oh, miks ta pole nagu varem?
Oh, mu Zemfira pole truu!...
Rauk
Las kaugest minevikust parem
ma sulle pajatan, mu vend,
ja kirjeldan ka iseend.
(Mu jutt on pärit murevallast.)
Kui ähvardamas Doonau kallast
veel polnud Vene pealekipp
ja sultan meie turjal tantsis,
siis kõrgel Akermani kantsis
löi laksu Türgi riigilipp.
Ma olin noor ja rõõmuihar —
mu süsimustas kahupeas
ei helkinud veel hõbekihar.
Ma nägin iluduste seas
üht neidu... Nagu päikest kaugelt

ma teda vaatlesin ja raugelt
vaid hellitasin arga und.
Siis kinkiski üks õnnis tund
ta mulle...
Nagu langeb uttu
öötunnil täht, nii kadus ruttu
mu nooruski. Kuid armuind
on elu nooruslikust särast
veel üürikesem: aasta pärast
Mariula jättis maha mind.

Meid rännak piki kaldaveeri
Kaguli vete juurde viis,
kus võhivõõrast mustlasleeri
me kõhtasime. Lõime siis
koos telgid üles künka serval.
Kaks ööd nad viibisid me kõrval
ja kadusid siis koidu eel.
Mariula, jättes lapse maha,
läks kaasa nendega. Mu meel
ei mõistnud mõtelda veel paha,
kui ärkasin. Ent kuhu jäi
mu kallim? Seisin longuspäi,
siis jooksin, hüüdsin. Päike nihkus,
mu arm ei tulnud. Silmavees
Zemfira tasa nutta tihkus,
siis hakkasin ta hälli ees
ka mina nutma... Külm ja vilu
näis nüüd maailm, ja naiste ilu
läks nagu looja. Keegi neist
ei köitnud mind — ja puhkeajal
ei ole oma rinna najal
ma enam hoidnud ühtki teist.
Aleko
Miks kannatasid vaikselt valu
seeasemel et jooksujalu

nad kinni võtta üheskoos
ja virutada vihahoos
teel pussitera röövli rindu?
Rauk
Kes hoiab kinni laanelindu
ja tulist noorust? Õnnesõõm
saab kordamööda osaks meile,
kuid homme pole nagu eile
ja tagasi ei tule rõõm.
Aleko
Ei, oma õigustest ei loobuks
ma võitluseta, või siis joobuks
ma kättemaksust. Kui mu ees
veekuristikust kerkiks kallas
ja kaitsetult mu meelevallas
sel rahnul magaks vihamees —
tõepoolest, aega siis ei raiskaks,
vaid jalahoobiga ma paiskaks
ta sedamaid kesk sügavust.
Ja naerulaginaga saates
ta langust, naudiksin ta vaates
veel kohkumise koletust
ja rõõmsalt rändaks kaua, kaua
mu vaade üle merehaua.

Noor mustlane
Oh suudle mind ja viibi veel...
Zemfira
Ma viibisin ju üleliia.
Mustlane
Üks suudlus... lahkumise eel.
Zemfira
Mu mehel on liig mõru meel.
Jää terveks, ta ehk satub siia.

Mustlane
Kuid millal kohtan jälle sind?
Zemfira
Veel täna — kääpakingu taga
kuu loojumise ajal.
Mustlane
Aga
kas tuled? Sa ehk narrid mind?
Zemfira
Oh jookse!... Seal ta luurab vainult...
Ma tulen, ära kahtle ainult.

Aleko magab ja ta vaim
on erutatud. Uneudus
üks kahtlustavalt kiivas aim
ta ette nägemuse kudus.
Ta virgub, hinges hämar piin,
ja riivab käega voodivaipu —
hirm äkki tumestab tal taipu:
jah, kallist kaaslast pole siin...
Nüüd valuvärin rinnas huumab,
ta keha külmetab ja kuumab —
ei, talumatuks muutub telk!
Ta väljub. Täiskuu taandub taevalt
ja valgust annab hädavaevalt
vaid mõne tähe virvahelk.
Ju vaibunud on päevakära.
Surmvaikselt magab hämar aas.
Kesk vankreid nagu arust ära
Aleko tammub. Äkki maas
õrnudutavas kastekihis
pilk pikka jäljerida näeb
ja kääpaküngastiku sihis
Alekogi nüüd sammud säeb.

Ööpimeduses paistma hakkab
tee ääres vana valkjas haud...
Nüüd süda nagu löömast lakkab
ja värisevad silmalaud
on äkki pinevusest pingul.
Kas kestab une jampsiv piin?
Kuid ei, ta kuuleb kalmukingul
nüüd sosinat, ja märkab siin
kaht ebamäärast kuju hallis
ööudus —
Esimene hääl
Lähen...
Teine hääl
Oota!...
Esimene hääl
Kallis,
on juba hilja.
Teine hääl
Palun sind,
jää seniks, kuni algab agu.
Esimene hääl
Sa tahad hävitada mind!
Teine hääl
Üks minut veel! Ei, paistab, nagu
sa väriseksid armu ees.
Esimene hääl
Ma olen hirmul, et mu mees
ehk virgub nüüd. Vist ongi tärkvel
ta kahtlused...
Aleko
Ma olen ärkvel!
Ei, ärge rutake: nii hea
ju pole kusagil teil kahel
kui nende hauaõite vahel.
Zemfira
Mu sõber, jookse, jookse!...

Aleko

Pea,
sa ilus poiss! Noh, seisa vakka
ja lama siin!

(Torkab temasse noa.)

Zemfira

Aleko, lakka!

Mustlane

Ma suren...

Zemfira

Meeletu, su käed
ja kuub on verised. Kas näed,
sa tapsid ta!

Aleko

Ükskõik. Ta iha
nüüd joovastagu sind.

Zemfira

Ma pean
sind jälestama, kuid su viha
ja võigast veretööd ma nean!

Aleko

Eks uinu ,oma õnneunne!

(Virutab talle noaga.)

Zemfira

Ma suren, rinnas armutunne...

Ju lõõmas koiduvalgus idas,
kuid hauakivil noruspäi
Aleko nuga pihus pidas
ja istuma veel ikka jäi.
Ta lähedal kaks laipa lamas
ning ahistatud meeste seas
läks kaeblev naistekari reas
ja suudles lahkunuid. Sealsamas
käis kurvem jumalagajätt:

käed rüpes, kadunute jalus
maas istus üksi vanaätt
ja vaatles tütart tummas valus.
Haud ootas eemal. Varsti viis
noorpaari vaikiv mustlaskari
maamulda... Nagu surmavari
neid jälgis mõrtsukas. Kuid siis
ta korraga end vimma kiskus
ja kivilt rohtu kukkus... viskus.

Seal seisis korraga ta ees
ja lausus mustlasvanamees:
«Kõrk inimlaps, meid jäta maha.
Meil puudub seadus, puudub võim —,
kuid ometi see metsik hõim
kaasvennaks mõrtsukat ei taha...
Me hing on leplik. Teineteist
me meeleheitele ei aja
ja kadedusest keegi meist
kaasinimese verd ei vaja.
Meid kohutab su kiskjameel —
sa tigeduses tappa tihkad,
vaid endale sa priiust ihkad.
Eks rännakem siis oma teel
nüüd nagu võõrad jälle lahus.
Jää jumalaga. Mine rahus.»

Rauk lõpetas ja mustlasleer
taas käratsedes teele asus.
Õhk helises ja tolmukeer
tükk aega silmapiiril lasus.
Pea vaibus viimne hääl ka seal.
Voor kadus. Õudses orulohus,
vaip katusena katteks peal,
üks vanker ainult seisis rohus.
Kui kurepaar end ritta seab,

maast valgeid hallapilvi uhkab,
tuhm taevas talvisena tuhkab —
siis nõnda maha jääma peab
ka lastud lind. Ta vaatleb teisi:
neid ootab kauge lõunamaa,
kuid haige tiivaga ei saa
ta enam alustada reisi.
Siis õhutaevas kumas taas,
kuid varsti pimedaks lõi seegi
ja tühja vankri juurde maas
tuld süütama ei tulnud keegi.

Epiloog

Nii laulu nõiduslikul kajal
kaob unustuse udusein
ja elavaks kui muistsel ajal
saab jälle vana rõõm ja lein.

Seal maal, kus meenutab veel praegu
me kahepäine kotkas aegu,
mil vihaselt see võitlus kees,
kus Istanbuli võimu vääras
ja tema piirid kindlaks määras
kord uhkelt vene sõjamees, —
seal vabad mustlased mind köitsid,
kes piki vanu tandriteid
reas oma vankritega sõitsid.
Nii sagedasti saates neid
said mulle armsaks nende lõkked,
laisk laagrielu, laulurõkked,
kui kesist rooga õhtu eel
me tulepaistel jagasime —
ning uneski Mariula nime
ma sosistasin kaua veel...

Kuid õnne pole teie leeris:
ka mustlastelgis magajal
on elupiina pime keeris
liig ähvardavalt lähedal.
Teil, tühja lagendiku lastel,
on kannul ahastuse astel
just nagu kogu inimsool —
sest vapustavad tuulevired
ja suured saatuslikud kired
meid saavad kätte igal pool.

VASKRATSANIK

PETERBURI JUTUSTUS

(1833)

Eessõna

Selles jutustuses kirjeldatud sündmus rajaneb tõsioludel. Uputuse üksikasjad on võetud tolleaegsetest ajakirjadest. Asjast huvitatud võivad tutvuda V. N. Berchi koostatud kirjeldusega.

Proloog

Pilk tühjal lainetaval veel,
täis võimsaid kavatsusi meel,
ta seisis kaldal. Voolus vabas
jõelagendikul oli teel
vaid vilets lootsik. Vaade tabas
tal kaugust — siin ja seal kui mütt
muldmustalt madal suitsuhütt
soos tõusis, kus sai ulualust
kehv soome kalamees ja kütt.
Tuul kandis rasket udu salust.
Mets mühises.

Ta mõtles: «Nõrk
ning jäetud minu meelevalda
nüüd oled, Rootsi, naaber kõrk,

sest muudan linnaks selle kalda.
Siit, padrik elutu ja kurt,
Euroopasse saab aken murt,
ning igast riigist lipuridu
pea piki uudseid mereteid
siis ilmub tervitama meid
ja pühitsema uljast pidu.»

Läks mööda sajand — näha võis,
kuis kerkis nooruslikult ruttu
linn, põhjamaade uhkem õis,
umbvete, tihnikute uttu.
Jõe madal mudapalistus,
kus keset soode pilliroogu
kord loodusele alistus
kurb soomlane ja vahtis voogu,
mis kurjakuulutavalt hahk —
nüüd, ümberringi kihk ja kahk,
reas kannab torne, hiiglamaju,
müür kerkib müüril nagu nool,
võõrmaadest liuglev laevavool
ööl, päeval sadamas ei haju.
Kaarsildadega kaetud veed,
saar saare kõrval kihav-keevas
graniiti soomustunud Neevas
täis aedu, kõikjal puiesteed.
Ning Moskva, silmitsedes linna,
veeäärset imet põhjamaist,
pead painutas kui lesk keisrinna,
noort nähes purpurmantlis naist.

Meel ammu sinusse ju armus,
su külge köidab, Peetri teos,
mind sinu sirgus, sinu karmus,
su kallaste graniitne seos,
su videvikku mõtlik varjund,

helk läbipaistvas valgusjoas,
kui lambita ma olen harjund
ööd veetma kirjutades toas
ning ümberringi müürid, hooned,
malmväravate kaartejooned
kõik selged, vaikus igal pool,
täis tuld Admiralteedi nool, —
veel õhetavalt õhtutaevalt
ei taandu päevalooja-loit,
öö hämaraks lööb hädavaevalt
ning ehaga ju kohtub koit.
Mind köidab sinu talve järskus,
karm pakane ja raudne õhk,
sõit Neeval, tütarlaste värskus,
noolkärme saani liuglev rõhk,
lärm, valgus, vestlus, tantsupööris
peosaalides, kuid enam veel
ööpilgar seltsimeeste sõõris
ja punši sinkjas tulekeel.
Mind köidab Marsi välja virgus,
väe karastatud, mänglev ramm,
maad lõhkuv ratsanike samm
ja ridade üksluine sirgus,
lipp kuulsusrikka rivi ees,
helk vaskseil kiivreil, kuhu uljus
ja kuulirahe jäljed muljus,
kui seisis mehe vastas mees.
Mind köidavad, graniidist kantsid,
te mürisevad suitsumäed,
kui maale uusi keisreid andsid
keisrinnad, või kui sõjaväed
said jälle kuulsust kuulisajus,
või merre, vabanedes taas,
jäätükke siniseid kui klaas
viib Neeva oma rõõmurajus.

Jää seisma, Peetrilinn, ja saa
kui Venemaagi vankumatuks!
Veest kindlalt eraldugu maa,
et unustuse hõlma mattuks
kõik vanad vinged vihahood,
ja linnalooja rahuvalda
kui murdjakari üle kalda
ei virutaks end vetevood!
Need olid kohutavad lood,
kõik juhtus nagu alles eile...
Ei varja tolm veel ajastut
ning asju, millest räägin teile.
Kuid, sõbrad, see on kurblik jutt.

Esimene osa

Novembrituulte kõle hingus
kesköisel Peetrilinnal vingus.
Vett vahupallidega koos
löi mühav Neeva üle kalda
kui tõbine, kes valuhoos
maas vaikselt lamada ei malda.
Öö oli pilkane ja õel.
Just nagu salakurja sunnil
vihm vilistades undas jõel
ja täras akendel. Sel tunnil
teel tundis tuule paisumist
Kolomna kandis koju ruttav
Jevgeni... Teilegi on vist
see ristinimi kaunis tuttav.
Me noormees oli vanast soost.
Võib-olla, et me lugesime
küll Karamzini ajaloost
ta iidset perekonnanime, —
üht nime, mis kui võiduhüüd
kord minevikus kõikjal kaikus,

üht nime, mille ümber nüüd
on unustus ja hauavaikus.
Me sõpra isade trofeed
ei häirinud, sest ettevõtlik
ta polnud, astus oma teed,
käis kuskil ametis, näis mõtlik
ja suuremate seltsi end
ei toppinud kui vähem vend.

Niisiis, kesköö1 ta koju pöördus,
lõi mantlist vee ja ootas und.
Läks mööda tunni järel tund,
kuid unevaim tast hoopis võõrdus.
Ta mõtles kaua. Mida just?
Eks vaese mehe teenistust,
kus iseseisvust ega raha
ta iial piisavalt ei saa,
ning samuti, et poleks paha,
et korraga ta nii või naa
saaks nõukaks-jõukaks. On ju laisku,
kes töhe kunagi ei paisku,
kel elu kergem ent kui mäng!
Ta mõtles veel, et vihma müha
läks väljas vihasemaks üha,
et varsti Neeva kivisäng
ei pea vist kinni vetepildu,
et jõelt vist võetakse ju sildu,
ning et Parašaga ta siis
ei kohtu päeva neli-viis.
Ta ohkas hellalt — juba vohas
ta unistus kui laulikul:

«Jah, abiellun. Kuigi mul
küll pole hõlpu kuskil kohas,
ma rühin-rühman kõigest väest.
Noor tervis on mul omast käest.
Eks lihtsa pesakese ikka

Parašale ma punun vist.
Küll pärast lühemat või pikka
peost-suhu äraelamist
kord parem koht ka mulle koidab.
Meid kodus aga hoiab-toidab
Paraša siis mu laste seas...
Me jääme kõrvu elulauda
niikaua, kuni viivad hauda
meid lapselapsed raugaeas...»

Jah, kuigi noorel unistajal
neid pilte piisas pikaks ööks,
ta oli nukker samal ajal, —
ning soovides, et vihm ei lööks
nii ähvardavalt vastu maju,
ta viimaks uinus...
Ja ennäe,
eks vargsi öised varjud haju
ning läbi musta udumäe
kui hirmsa päeva hirmus algus
lõõ koitma hommikune valgus!

Öö läbi Neeva otsis teed
ja merre vastutormi ujus,
kuid rajust võitu vooluveed
ei saanudki ta hullus tujus.
Ränk maru, mille tuhin lõi
end iga voogu, iga kurdu,
graniidist kallastele tõi
aovalgel rahvast nagu murdu.
Tuul vingus, kõrgele käis vaht,
lai jõgi, mida lõõtsuv laht
ei võtnud vastu, kees kui pada.
Siis äkki, muutes oma rada,
joom taganes. Ta vihahoog
viis tagurpidi lainekaared.

Liig erutatud eksivoog
vee alla üleni lõi saared.
Läks pöörasemaks tormi lend,
puid, kive Neeva lahti kiskus
ning üle kalda heites end
kui murdja linnale nüüd viskus.
Kõik jooksis, põgenes ta eest.
Pea lainetasid platsid veest,
voog hüppas keldriaknast alla,
ju kanalitest kargas valla, —
linn äkki vetepilgaril
kui triiton oli ujuvil.

Nüüd päästku, kes end suudab päästa!
Õel vesi kedagi ei säästa,
lööb kõikjal sisse uksesuust,
latv ainult paistab raagus puust,
siin hurtsik, pilpad, eemal käänus
veevirras mustav sillajäänus,
lett, kandekastid, korvid, vaht,
hein, pakuotsad, voodid, vaibad,
puuristid, hauast kistud laibad —
kõik ujub tänaval kesk saasta!
Lööb rahvast Looja vihaloit,
vees hävib elamu ja toit —
kust võtta uut?

See oli aasta,
mil kadund keiser juhtis veel
me riiki kindla käe ja nõuga.
Laup sünge, murekütkes meel,
ta lausus: «Ürgse loodusjõuga
ei tule toime tsaarid.» Siis,
pilk tuhm ja nukker, vete vinna
ta vahtis rõdult. Maru viis
vett järjest vihasemalt linna,

lõi raskeid laineid siia-sinna,
mis murdsid hävitavas hoos
teed läbi tänavate, matsid
raudvõred, puiesteed ja platsid
kui järvepõhja. Tuhmis voos
näis loss kui kale kaljumägi.
Tsaar tõstis käe — ja sedamaid
ta väike kindralite vägi
ju sõudis piki tänavaid,
liiglainetuse ohtu trotsis,
kesk hukatust neid päästis-otsis,
kes hüüdsid hävitavas joas
või veega heitlesid veel toas.

Kuid Peetri platsil samal ajal,
kus vastse maja trepi najal,
käpp löögivalmis, elutruult
kaks lõvi valvab, — marmorloomal,
käed kuuehõlmu hoidmas koomal,
märg juustepahmakas täis tuult, —
ühtsoodu istus, vahtis uttu
Jevgeni... Ei ta näinud siis,
kuis tuul ta mütsi lendu viis,
kuis vesi taldadeni ruttu
tal tõusis, kuidas metsik jõud
vett läheduses õhku loopis.
Pilk tungiv, hinges hirm ja õud,
end ise unustades hoopis,
vaid ühte punkti enda ees,
kus maru kuristikke kaevas,
kus kaugus vahutades kees,
ta vahtis... Halastaja taevas,
maad pole — kõik on vete all!
Seal üsna lahe lähedal
on tara, majahütt ja paju —
lesk elab selles hütis ning

Paraša, tema rõõm, ta hing...
Miks hirmus viirastus ei haju?
Või on ehk meie õnn, me äng
vaid unenägu? Kas ei ole
kõik ühtekokku ainult kole
maapealne taeva naljamäng?

Ta istub nagu äraneetu,
kui kiviloomal kinnipeetu
ja nagu kalge kivipilt
ei saa, ei suuda marmorilt
nüüd enam tõusta! Üle vete
kui koletuslik meeltepete
maast kerkib kõrgele ta ees
kätt käskijana tõstes õhku
täis vääramatult rasket rõhku
pronksratsul pronksist hiiglamees.

Teine osa

Siis aga lõppes laastav talgus,
vee mässulisélt metsik sööst —
ja küllastudes kuritööst
taas Neeva kallastesse valgus.
Nii tungib külla röövlikamp,
taob uksi, riisub, lõhub salved,
lööb, raiub, rüüstab. Oiged, palved,
nutt, vanded, müdin, kabjatramp!...
Ning seljas varanduste pamp,
nahk aurav pingutavast saunast,
teel saaki varistades paunast,
peas kummitamas röövlipalk,
kaob koju riisujate salk.

Järk-järgult alamale laskus
ning taandus linnast veteneel.

Jevgeni, rinnas rusuv raskus,
jõe äärde ruttab. Ikka veel
vaht keereldes kees laineharjul
kui hõõguks tuli nende varjul
ning Neeva, võidukas ja õel,
veel hingeldades õõtsus, vajus
kui sõjahobu kuulisajus.
Jevgeni vaade põikab jõel.
Ta näebki paati, viipab, hüüab,
noort sõudjat oma nõusse püüab —
ning muretult viib teda veest
poiss üle vaskse mündi eest.

Ei tahtnud lõppeda neil kahel
hulljulge, hädaohtlik retk,
ja vetekeerasmiku vahel
paat sõudjatega iga hetk
küll oli vajumas — siis aga
nad jõudsid randa.
Kaldal kand,
Jevgeni vaatab: tuttav rand
ja taganenud veteuha —
kuid kõik on teine! Segi puha!
Vaid rusurämpsu kerkib maast.
Siin varisenud roikad-aiad,
siin onni asemel vaid vaiad,
seal katab seinu kõnts ja saast,
seal majast alles jäänud veerand,
seal vesi teise viltu keerand,
seal paigalt viinud. Igal pool
kui sõjaväljal maas on laipu.
Tuim valu tuimestamas taipu,
Jevgeni tormab nagu nool
nüüd saama lõpuotsust, mida
ta veel ei tea, kuid varsti teab.
Jääb maha varemete rida,

seal ongi agul, seal ju peab
nüüd kätte paistma väike maja.
Kuid mis see on?...
Ta käib ja käib,
siis äkki unustavat näib,
mis otsib ta, mis on tal vaja.
Ta vahib... jookseb... vahib taas:
siin oli maja, siin on paju,
puuväravgi on alles maas, —
kus on siis maja? Ta ei taju,
et möödub aeg, et seal ja siin
lööb juba tulekiiri uttu.
Pea raske, hinges hämar piin,
ühtsoodu ringi käies ruttu,
ta räägib enesega juttu, —
siis kukub naerma laginal
ja laksab vastu laupa.
Vaikselt
aur kerkis Neevalt kahepaikselt,
ning inimestel uluall
veel andis vesta kaua virgelt
sel õhtul.

Kuldsena ja sirgelt
lõi taevaservalt nagu nõel
taas helendama vaiksel jõel
arg päevakiir. Ent kuskil agu
ei leidnud enam äsjast lagu,
uus hommik peitis eilsed süüd.
Just nõndasamuti kui varem
kõik rühkis endist rada nüüd,
ning inimparv — ei halvem, parem —
käis tänavatel, kuhu taas
veoloomi, vankreid, koormaid korjus.
Taas algas vana leivaorjus.
Taas kõmisesid sammud maas

ning nagu ikka kõikjal sagis
ükskõikset rahvast. Ärimees
täis ootust, petmislustis tragis
lõi luugid kaubakeldri ees
taas lahti, arvestades mõttes,
kuis naabrilt hingehinda võttes
saaks tasa kahjud. Sõiduteel
ning iga maja ees ja hoovil
võis näha paate.
Krahv Hvostovil
ju oli jumalate soovil
veehädast loodud üleöö
suur geniaalne luuletöö.

Jevgeni... Mis ta vaene tegi?
Liig rusuv kaduvuse-aim
lõi kohutava jõuga segi
ta siseilma. Nõder vaim
tumm vapustusest, kõrvus üha
vee tume, lakkamatu müha,
ta hulkus ringi.
Möödus kuu.
Kaasinimestest hoopis võõrdund,
ta koju tagasi ei pöördund,
ei tundnud sõpru. Nii ta käis,
vaim kohisevat kartust täis,
päev läbi paigast paika. Magas,
kus juhtus. Rääkis vähe. Sõi,
mis helde käsi aknast andis.
Ta oma sinelit veel kandis,
kõik aga narmendama lõi
ja kulus-katkes. Karjakaupa
ta kannul kive loopides
käis lapsi. Tabades ta laupa
lõi kutsar piitsahoopides
ta pihta oma meelehärmi:

teel — märkamata vankreid, lärmi —
jäi kerjus jalgu. Üsna pea
see pisku, mis ta vaevu tajus,
kõik meeltemühinasse hajus.
Nii kogu oma kurva ea
ta mõttetuna tammus-trügis —
ei rauk, ei laps, ei mees, ei veis,
ei üks, ei teine...
Oli sügis.
Tuul undas kurjalt. Neeva seis
taas näitas tõusu. Kõrges loogas
ööpimeduses vesi voogas
ja kaebles, kerkvel vagudes
graniidist astmeid tagudes
kui hageja, kel peale hävi
on jäänud ainult kohtulävi,
kus peaga peksab lukus ust.
Jevgeni Neeva ääres tukkus.
Ta virgus. Vihmapisar kukkus.
Öö oli külm ja süsimust.
Tuul sadamasse nuttes põikas
ja nagu kuuldes küsimust
ka tunnimees nüüd kaugel hõikas...
Jevgeni tõusis tormakalt
ja tõttas linna. Vana paine
taas unustuse-udu alt
lõi luhtama kui merelaine.
Hing äkilisest hirmust jäik,
pilk viirastuval kõrgel majal,
ta seisab, vaatab. Sissekäik.
Seal trepp ja selle trepi najal,
käpp õhus, taustaks uksekaar,
just nagu tuttav lõvipaar.
Ning samas võimsana ja valjult
ööpimedikku enda ees

kätt sirutades kerkib kaljult
pronksratsul pronksist hiiglamees.

Ning hirmus eluselgus lõikus
Jevgeni mällu. Kõik ta piin,
kõik tuntud-unustatud võikus
ta rinnas ärkas jälle. Siin,
kus vesi kattis kivipinna,
voog hüpitas end ülerinna,
ta tundis ära sambarea,
ta tundis ära lõvipaari
ja tundis ära üsna pea
ka vaskse kohutava tsaari,
kes, murdes maa ja taeva nõud,
lõi linna voogavasse vette...
Kui koletu on tema jõud!
Mis mõte tõusnud otsaette!
Mis hiiglapinget peidab piht!
Ja selles hobuses, mis askus!
Kõrk ratsu, kus on sinu siht?
Kus rabab maad su hüppe raskus?
Kas nõnda, hiiglane, kord mäel,
kui tuul käis haigutavast hauast,
ei kiskund üles karmil käel
sa Vene riiki suitserauast?

Kuu ilmub pilvest. Hulgus käis
raudaia ümber. Laubal higi,
külm nägu külma võre ligi,
ta vahtis kalki keisrit. Näis,
kui oleks võimuilma isand
ka jõuetule jõudu lisand
ja väge andnud põrguväed.
Näol veretamas vihapuna,
vaskmehe poole metsikuna

ta rabas rusikates käed
ja kähistas: «Küll näed, mis vaja!
Küll näed, sa vägev ehitaja!
Oot-oot!...»
Kuid samal sekundil
ta tormab, tormab tuhatnelja,
külm judin jooksmas üle selja,
peas juuksed hirmukohevil:
näib, nagu oleks vaevu-vaevu
ta poole hiiglane täis raevu
pead pööranud... Ju mürinal
just nagu piksenoolte sajus,
raudraske ratsutuse rajus
julm kahmaja on kannul tal.
Kuis ta ka pageda ei katsu —
ei maha jää metallist ratsu.
Pea kohal poolkuu kaame kaar,
hull jookseb, jookseb... Kõikjal aga
öö läbi ratsutab ta taga
maad kõigutades vaskne tsaar.

Ja kui ta vahel hiljem eksis
veel siia platsile, siis käis
ta kummargil. Ta süda peksis.
Meel ängistavat ähmi täis,
ta särgipõuest kinni ahmas,
peast mütsinäru kätte kahmas
ja hiilis, hilbud irevil,
hing igavesti hirmukil,
siit laia linna.
Meres näha
võib saart, kus üle kiviräha
aeg-ajalt kalur sammu seab,
öö tulelõkke ääres veedab
ja kesist õhtulist siis keedab.
Seal paadisõidul puhkust peab

ka pühapäevasuvitaja,
kes luusib laiul.
Sinna tõid
novembritormid hulgumaja.
Murdlained lõbusasti lõid
ta vastu uputuse uhmas
ja kaua nagu mustav puhmas
ta kivikaldal seisis vees.
Kui tormirisu teisel aastal
sealt vedas parv, siis meresaastal
laip lamas majarusu ees,
käed küünitatud läve taha.
Nii leitigi mu vaene hull
ja maeti kivikallakul
sealsamas halastusest maha.

SISUKORD

Liiniusele. Tõlkinud Kalju Kangur. 5
Tšaadajevile. Tõlkinud August Sang. 8
«Vene riigi ajaloo» autorile. Tõlkinud Kalju Kangur. . . 9
Küla. Tõlkinud Betti Alver 10
(Ju päeva viimne valgus suri) Tõlkinud August Sang . . 13
Muusa. Tõlkinud Betti Alver 15
Vang. Tõlkinud Betti Alver 16
(Kes, lained, peatas teie hoo) Tõlkinud August Sang . . 17
(Kui lootusrikkalt siis jääks maha maine ring) Tõlkinud August Sang 18
Deemon. Tõlkinud August Sang 19
Eluvanker. Tõlkinud Betti Alver 20
Merele. Tõlkinud Betti Alver 21
Kuulsuse ihaldus. Tõlkinud Betti Alver 24
Põletatud kiri. Tõlkinud Kalju Kangur 26
A. P. Kernile. Tõlkinud August Sang 27
Bakhantlik laul. Tõlkinud August Sang 28
19. oktoobril. Tõlkinud August Sang 29
Talveõhtu. Tõlkinud August Sang 34
Prohvet. Tõlkinud Betti Alver 36
Hoidjale. Tõlkinud August Sang 38
Stantsid. Tõlkinud Paul-Eerik Rummo 39
Talvine tee. Tõlkinud August Sang 40
(All kaevandeis, kus lasub öö) Tõlkinud Betti Alver . . 42
Arion. Tõlkinud Betti Alver 43
Poeet. Tõlkinud August Sang 44
19. oktoobril 1827. Tõlkinud August Sang 45
Talisman. Tõlkinud Betti Alver 46
(Veel puhuvad jahedad tuuled) Tõlkinud August Sang . . 48
(On kurvad laulud Gruusial) Tõlkinud August Sang . . 49
Antšaar. Tõlkinud Betti Alver 50
Lill. Tõlkinud August Sang 52
(Ju lasub Gruusias must udu küngastel). Tõlkinud Betti Alver 53
Kingsepp. Tõlkinud August Sang 54
(On talv. Mis teha maal? Ma pärin teenrilt aru) Tõlkinud Betti Alver 55
Talvehommik. Tõlkinud August Sang 57
(Kui viibin pühakoja pingis) Tõlkinud A. Sang 59

Kaukasus. Tõlkinud Betti Alver 61
Tondid. Tõlkinud Betti Alver 62
Poeedile. Tõlkinud August Sang 64
Eleegia. Tõlkinud Betti Alver 65
(Sa, punapõsine ja priske arvustaja) Tõlkinud Betti Alver 66
Värsid, mis loodud unetul ööl. Tõlkinud Paul-Eerik Rummo 68
Mustlased. Tõlkinud Betti Alver 69
Kaja. Tõlkinud August Sang 70
(Ei endist rõõmu tunne hing) Tõlkinud August Sang . . 71
Sügis. Tõlkinud August Sang 73
(Aeg tulnud, sõber, aeg on tõesti kätte jõudnud) Tõlkinud Paul-Eerik Rummo 77
Pilv. Tõlkinud Betti Alver 78
(. . . Käisin jällegi) Tõlkinud Betti Alver 79
(Ausamba rajasin ma endal' eluaegu) Tõlkinud Betti Alver 81
(Ma samba püstitin, mis pole tehtud käega) Tõlkinud Jaan Kärner 82
Kaukasuse vang. Tõlkinud August Sang 83
Mustlased. Tõlkinud Betti Alver 107
Vaskratsanik. Tõlkinud Betti Alver 128

П у ш к и н Александр Сергеевич
Стихотворения. Поэмы
На эстонском языке
Перевод с русского языка: Б. Алвер, К. Кангур,
Я. Кярнер, П.-Э. Руммо, А. Санг.
Художник-иллюстратор М. Ваннас-Орупыльд
Таллин, изд-во «Ээсти раамат»

Toimetaja E. Puskar
Kunstiline toimetaja M. Vannas-Orupõld
Tehniline toimetaja H. Puusepp
Korrektorid R. Rohtla ja A. Kolk
ИБ № 1326

Laduda antud 30. XII 1976. Trükkida antud 30. IX 1977. Trükipaber nr. 2, 84×108/32. Trükipoognaid 4,625. Tingtrükipoognaid 7,77. Arvestuspoognaid 5,27. Trükiarv 11 000.
«Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tellimuse nr. 6765.
H. Heidemanni nim. trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. III.

Hind 55 kop.